

EDEL MONSEN • TORIL B. LYGSTAD

ÅARJELSAEMIEN: MAJA LISA KAPPFJELL

VOENINE 3

ÅARJELSAEMIEN

AAMHTESGÆRJAH 5.-7. DALTESASSE

ČállidLágádus

**ČálliidLágádus – TjaelijiBerteme –
ForfatternesForlag**

Pb 140, NOV-9735:n Kárašjohka/Karasjok Fanas-
gieddi, NOV-9845 Deatnu-Tana

post@forfatternesforlag.org
post@authorspublisher.org

Nehtebovre – Nettbokhandel:
www.gavpi.org

Daam bæjhkohtsem aajehtsvierhkielaaken
njoelkedassh vaarjelieh. Bæjhkohtæjjaj jïh
reakta-aajhteri leah sjïere reaktah dan bæjhko-
ehtæmman. Ij leah dellie luhpie daehtie gærjeste
jieniedehtedh jallh nãhtadidh jeatjah vuekiej
mietie goh laake buerkeste.

Gærja lea boelhke learoevierhtieraajroste man
nomme Vaerine, Vaegkine jïh Voenine¹, mij dan
faagese dorjesovveme Saemiengiele mubpine
gieline, 1.-10. daltesidie. Lissine daejtie 12 learoe-
gærjide aaj lohkehtæjjabihkedasse jïh gieliereh-
timmiespielh bãetieh, mejtie ČálliidLágádusen
nehtebielesne gaavna.

Learoevierhtietjaelijh lægan ČálliidLágádusen
redaktöörine Heidi Guttorm Einarseninie ektesne
noerhtesaemien learoevierhtieh dorjeme.
Learoevierhtide jis gærjine ČálliidLágádusen
hammoedæjjine Britt Hanseninie ektesne
dorjeme.

Saemiedigkie Nöörjesne lea beetnehvierhtiej-
gumie dåårjeme.

¹ Voene leses og forstås som *bygd* i dagens sørsamisk jfr. Bergsland/Magga, men *voene* betyr også *fjord* jfr. Vaapsten voene om Vefsnfjorden på Helgeland i Nordland. Vi har valgt å bruke *voene* om fjord i dette læreverket.

©ČálliidLágádus jaepien 2021
Hammoedæjja: Britt Hansen, ČálliidLágádus
Diedtelamme: Interface Media
ISBN 978-82-8263-450-2

**Åniedimmieh: b – bijjie/Bijjemes, v – vuelie/
vöölemes, g – gárroeh, o – áelkies, gs – gaskesne**

GUVVIEH

Edel Monsen: ávtesæjroen áejvieguvvie jïh onne
guvvie gs, 2-3, 8, 9, 10, 12, 14, 19, 21 vgu jïh vo, 24,
29, 40, 41 (gaajhkh guvvieh gs) 43, 44, 45 (naevstie
, 46vo, 47, 50, 51, 54, 56, 57, 60, 62, 63 (göökte
bijjemes guvvieh 65 (skaaltjoeh jïh naestiekreebpe-
ge) 66, 69, 70, 73bo, gsgu, vgu jïh vo 74, 78, 82, 89,
90, 91, 92 (gaaranasseskaaltjoe jïh baernieh)

Toril Lyngstad: 20, 23 göökteguvvieh, gs, 46 g, 63
v, 65b, 72 bgu, 73 bgu, 80, 92 (kraesie)

Peter Vang: 31, 39, 41gs, 45vgu

Pål Lyngstad: 88

Are Halse: 39, 40, 40, 88

Torstein Nymoen: 43

Henning Hansen: ávtesæjroen onne guvvie gu,
23v, 72 vgu

Olmavákki skuvla/Manndalen skole: 23b,
72gso, 73gse

Siw Tuoremaa: ávtesæjroen onne guvvie o, 21 b

Ann-Elise Vang: 35, 41

Torstein Nymoen: 31, 44

Shutterstock: 35, 37, 41 (Tråantenvoene), 50

Ina Theres Andrea Sparrock: 85

Wikipedia: 38

ILLUSTRASJOVNH:

Jorunn Løkvold: 6, 15, 18, 22, 25, 39, 48, 49, 50,
52, 53, 55, 58, 59, 61, 64, 65, 75, 79, 81

Britt Hansen/TjaelijiBerteme: 26, 42, 61, 68, 80

Kart og Grafikk/Gerd Eng Kielland: kárta 32

Pixabay: 77

Wikipedian CC: tjïeltesymbolh 33

Ávtebaakoe – Forord

Voenine 3 er en del av læremiddelpakken *Vaerine*, *vaegkine jïh voenine* som er et praktisk og temabasert undervisningsopplegg for elever med samisk som andrespråk i grunnskolen. Dette heftet dekker temaet kyst, og er skrevet for deg som går på 5.-7. årstrinn.

I *Voenine 3* får du være med en gruppe elever fra Olmmáivákki skuvla/Mann-dalen skole som skal ha uteskole ved sjøen. Gjennom deres opplevelser og aktiviteter får du lære om sjøsamisk kultur. Du får blant annet lære samiske stedsnavn, naturbetegnelser og navn på planter, fisk og fugler ved kysten. Du vil også kjenne igjen og få repetere noen av temaene fra *Voenine 1* og *2* dersom du har jobbet med disse heftene tidligere.

Heftet inneholder ulike typer tekster, sanger og varierte arbeidsoppgaver. Tekstene og oppgavene er laget med tanke på at dere elever har ulike forkunnskaper:

- 😊 er enklest og beregna på alle
- 😊 er litt vanskeligere (for samisk 2-elever og ekstra motiverte samisk 3-elever)
- 😄 utfordring (for samisk 1-elever og ekstra motiverte samisk 2-elever)

I læremiddelpakken inngår også plansjer, kort og spill og lærerveiledning. Lærerveiledningen og tilleggsmateriellet finnes på forlagets nettside.

Vi håper at heftet kan bidra til mange spennende og lærerike samisktimer både inne i klasserommet og ute i naturen.

Edel Monsen

Toril B. Lyngstad

Takk til ...

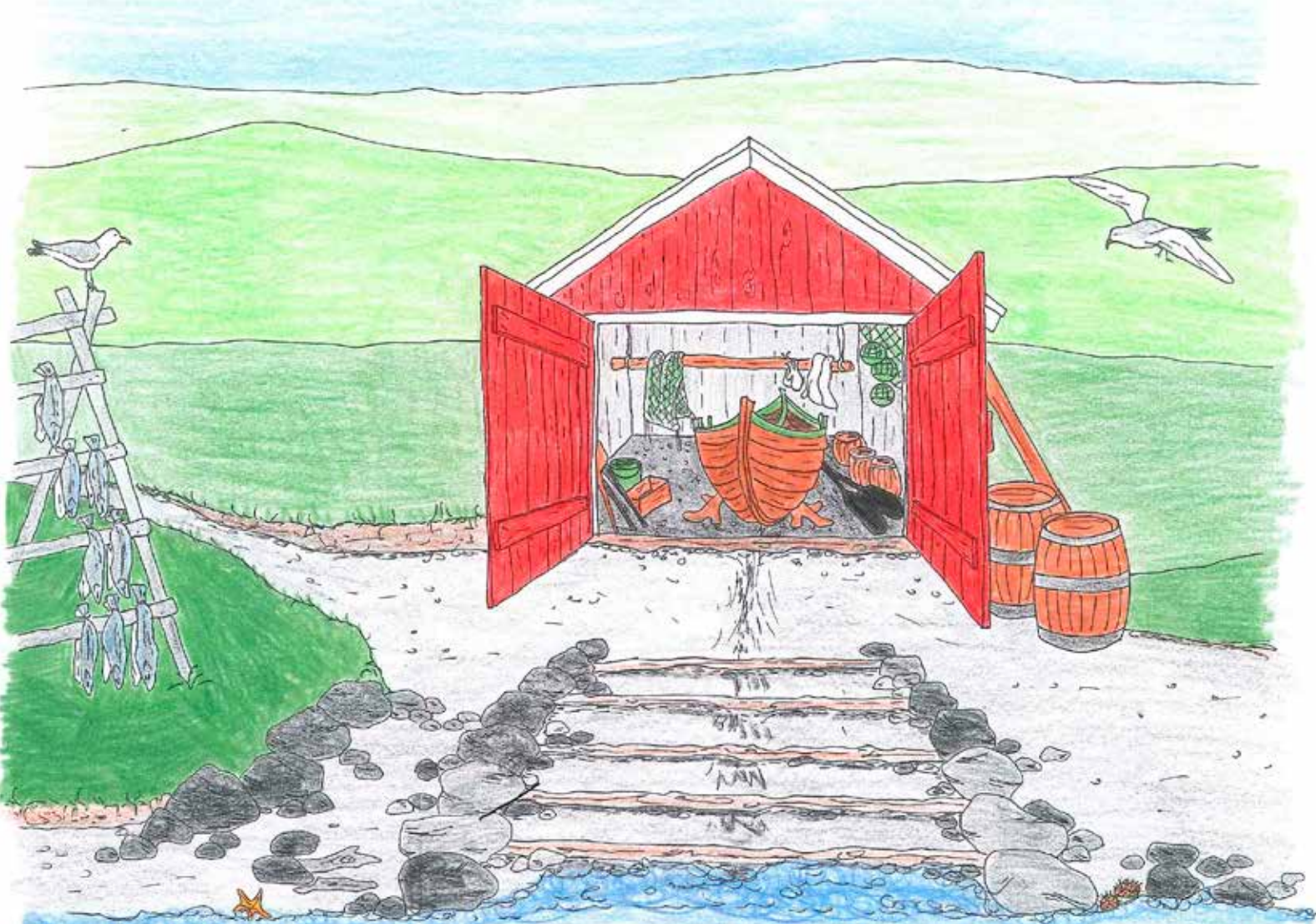
Takk til oversetterne og deres team som har tilrettelagt og oversatt den nordsamiske utgaven til sørsamisk. Det har vært spennende og lærerikt å samarbeide med dere.

Takk til Jorunn Løkvold, som har satt sitt preg på læreverket med sine fine illustrasjoner.

Takk til alle dere andre som på ulikt vis har vært med på å forme *Vaerine*, *vaegkine jïh voenine*: elever, foreldre og kollegaer på Olmmáivákki skuvla/Mann-dalen skole, Giellasiida - Samisk Språksenter i Olmmáivággi/Mann-dalen, Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune, Åge B. Pedersen, Idar Pedersen, Ingrid Johansen og Torleif Lyngstad.

Og sist men ikke minst: Takk til våre tålmodige familier.

ÅVTEGUVVIE: STAARHVOSNE 6	AAMHTESI MIETIE LAAVENJASSH 54
Introduksjonsbilde: I støa	Temabaserte oppgaver
LEAROEULMIEH 6	– <i>Mearoenguelieh</i> 54
Læringsmål	– <i>Mearoenledtieh</i> 58
ÅVTEPRYÖVOE 7	– <i>Skaaltjoeh</i> 62
Førtest	– <i>Saelhtiekraesiej gaskesne</i> 63
LOHKEMEBOELHKH	– <i>Plåamsterh saelhtiegaedtiebealeste</i> .. 66
LAAVENJASSIGUJMIE 8	– <i>Beapmoe- jih daalhkesesjædtoeh</i> 69
Lesetekster med oppgaver	LOHKEMEBOELHKH JÏH
– <i>Loekte Ivgusne</i> 8	TJAELEMELAAVENJASSH 71
– <i>Tæjmoesoejkesje</i> 11	Lesetekster med skriveoppgaver
– <i>Laavenjassh</i> 12	– <i>Miehtjieskuvle loektesne</i> 72
AAMHTESI MIETIE LAAVENJASSH 20	– <i>Miehtjieskuvle saelhtiegaedtiebealesne</i> 74
Temabaserte oppgaver	DON, DAN BIJRE 76
– <i>Maam saelhtiegaedtiebealesne darjodh</i> 20	Litt av hvert
– <i>Eatnemenlahtesh</i> 25	– <i>Njaalmeldh laavenjasse</i> 76
– <i>Guhkies voenh</i> 30	– <i>Guvvedh guvviem mij bihkedasside sjeahta</i> 77
– <i>Tjieltenommh</i> 33	– <i>Mov bööremes sijjie saelhtiegaedtiebealesne</i> 78
– <i>Sijjienommh</i> 35	– <i>Gåabph baakojde biejedh?</i> 79
SOPTSESE 42	– <i>Alfabeetemojnestimmieh</i> 80
Fortelling	– <i>Maadtoeladtjh</i> 81
– <i>Neehtje ålmam heerie</i> 42	– <i>Stasjovnebarkoeh klaassetjiehtjelisnie</i> 83
AAMHTESI MIETIE LAAVENJASSH 43	– <i>Baakojde raerhkedh</i> 84
Temabaserte oppgaver	– <i>Minngiegietjiesoptsestalleme</i> 85
– <i>Kultuvrehistovrije</i> 43	MINGGIEPRYÖVOE 86
– <i>Naevstie</i> 45	Ettertest
LAAVLOEH 52	BAAKOELÆSTOEH 88
Sanger	Ordlister
– <i>Mearoengueliej bijre laavlodh</i> 52	
– <i>Smaavegueliej laavloe</i> 53	

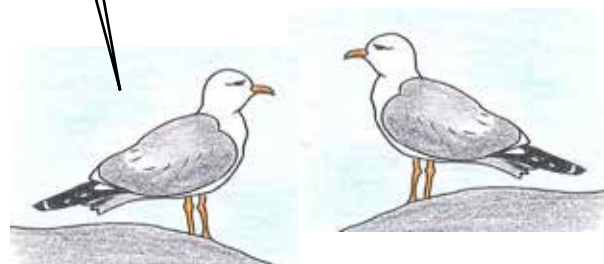

LEAROEULMIEH/Læringsmål

- kunne lese enkle tekster om uteskole og kystkultur
- kunne fortelle om aktiviteter på leirplassen
- kunne svare på spørsmål og delta i samtaler om uteskole/temadager
- kunne skrive setninger til bilder og en tekst basert på egne opplevelser
- kunne kjenne igjen noen sentrale begrep om kulturhistorie
- kunne delta i enkle samtaler om sjøfiske
- lære mange nye ord for planter, saltvannsfisker, sjøfugler, skjell, og smådyr i fjæra
- lære mange nye naturbetegnelser
- bli kjent med geografi og samiske stedsnavn i Saepmie
- lære mange nye samiske stedsnavn i egen region

Maam guvvesne vuajnah?
Soptsesth!

Guvvesne vuajnam ...

ÅVTEPRYÖVOE / Førtest

- Manne mahtam ...

Mearoenledtieh / Sjøfugler:

Mearoenguelieh / Saltvannsfisker:

**Feavroen sjædtoeh /
Planter i fjæra:**

Skaaltjoeh / Skjell:

Eatnemenlahtesh / Naturbetegnelser:

**Jeatjah baakoeh feavroen bijre /
Andre fjæraord:**

Sijjienommh / Stedsnavn:

Maam gåetiebealesne darjodh / Aktiviteter på leirplassen:

Nomme: _____

Klaasse: _____

Biejjie: _____

Loekte Ivgusne

Daen biejjien dæjsta, mietsken asken.
Olmmaivaegkien skuvlen leah jijnjh voessh jñh
paantjh skuvleveellesne. Ij leah daate biejjie goh
jeatjah skuvlebiejjieh.

Gaajhkh learohkh jñh lohkehtæjjah edtjeh
miehtjieskuvlese.

Daan jaapetje aamhtese lea saelhtiegaedtie jñh
feavroe. Dah edtjeh gåetieh loektese tseegkedh.
Loekte Ivgusne.

Dah edtjeh saelhtiegaedtiebealesne golme
biejjieh årrodh.

- Manne aavodem loektese vuelkedh,
Jonas jeahta. – Debpene dan tjaebpie
goh!
- Manne aaj aavodem, Oliven jeahta.
- Manne lyjhkem låavthgåetesne
åeredh.
- Manne åtnam luste feavrosne
stååkedidh, Hans jeahta.
- Loektesne jijnjh sirrieh, Hillevim
jeahta.
- Manne lyjhkem bööremes gööledh,
Amanda jeahta. – Vuartesjh! Dovlen busse båata.
Daelie loektese vuelkiejbie.

BAAKOEH

- aadtjegh** – *nettopp*
- aavoedidh** – *å glede seg*
- duvvege** – *kysten*
- dåvvese** – *til kysten*
- håagkodh** – *å fiske med stang eller
handsnøre*
- jiehkje, jeahkan** – *isbre*
- loekte, loektese** – *bukt*
- paantje, paantjese** – *utstyr*
- siejhme** – *vanlig*

Loekte

Dávvese

Mietsken asken j̄ih skuvle lea aadtjehg aalkeme. Olmmáivaegkesne leah j̄ijnjh voessh j̄ih paantjh skuvleveellesne. Ij leah daate biejjie goh jeatjah skuvlebiejjieh.

Fierhten tjaktjen Olmmáivaegkien skuvle miehtjieskuvlesne. Dellie gaajhkh learohkh j̄ih lohkehtæjjah miehtjesne golme biejjieh. Daan jaapetje aamhtese saelhtiegaedtie j̄ih feavroe. Gåetieh edtjeh loektese tseegkedh. Loekte Ivgusne.

- Manne aavodem loektese vuelkedh, Jonas jeahta.
- Debpene dan tjaebpie.
- Manne aaj aavodem, Oliven jeahta. – Manne lyjhkem låavthgåetesne åeredh.
- Manne åtnam luste feavrosne stååkedidh, Hans jeahta.
- Debpene hov leah j̄ijnjh sirrieh, Hillevi jeahta.
- Manne lyjhkem bööremes håagkodh, Amanda jeahta.
- Giedtjh! Dovlen busse båata!

Gosse gaajhkh paantjh, tjåenieh, learohkh j̄ih lohkehtæjjah bussesne, dle vuajajieh. Guhkie hov vuejedh. Dah tunelle- raejkiem vuejeh j̄ih j̄ih guhkies voenen bijre. Tjaebpies tjaktjebiejjie hov, j̄ih eevre sjævehth bussesne. Dah dellie vuemiej baaktoe vuejeh.

Faahketji dle Maajja maam joem aajhtsa, tjuvtjede.

- Dubpene Gievdanvággi! Debpene hov lea stoerre jiehkje, j̄ih manne ikth öövre bæjjese don jiehkien gåajkoe vaadtseme.

Jiehkki Gievdanvákki/
Isbreen i Steindalen

BAAKOEH

aavoedidh – å *glede seg*

baaktoe – *forbi*

bievnesjoekedimmietavvele,

bievnesjoekedimmietavvelasse –
oppslagstavle

dibrehtidh – å *feste*

håagkodh – å *fiske med stang*
eller handsnøre

jiehkje, jeahkan – *isbre*

paantjh, paantjide – *utstyr*

saelhtiegaedtie, saelhtiegaadtan
– *havstrand*

sïejhme – *vanlig*

vaaroh – *varer*

vaegkie, vaagkan – *dal*

Naan njuanj, vaegkiej j'ih smaave voeni baaktoe vuejeh. Goh b aries  esiessijien baaktoe vuajeme, gusnie g erhkoe j'ih pr adtjoe, dle geajnoe gaertjied vva.

- Vuajnah, debpene Golis, eatnemen st o remes j vleaajja, Oliva jeahta goh m isse joem tjuvtjedeminie.

 nnetji m enngan dle geajnoegeatjan, onne loektese b atieh. Dah edtjeh g atieh dan jalkadahkese tseegkedh. Lohkeht ejja moerijste bievnesjoekedimmetavvelem dorje. D isse jis t ejmoesoejkesjem dibrehte.

Learohkh edtjeh loektesne h agkodh.

Tæjmoesoejkesje

Gåetiej gaskesne lea bievnesejoekedimmetavvele. Tavvelisnie leah tæjmoesoejkesjh. Daesnie gaskedaltesen miehtjeskuvlen tæjmoesoejkesje:

Dæjsta	Gaskevåhko	Duarsta
08.00: Mijjeh klaassetjiehtjelisnie gaavnedibie. 09.00: Vuelkiejibie. 11.00: Loektese bætiejibie jïh byöpmedibie. 12.00: Låavthgåetieh tseegkedh 14.00: Feavroe jïh sovkedh	08.00: Aeredsbeapmoeh 09.00: Siejmine vïnhtseste håagkoejibie. 11.30: Byöpmedidh jïh liegkedidh. 12.30: Guelieh tjåalodh Jis astoe: Muerjeh tjöönghkedh. 16.30: Smaavedaltesen feavroevuashtallemem vuartasjidh	08.00: Aeredsbeapmoeh 09.00: Aamhtese: «Jiehkje» Mijjeh vaegkien gåajkoe vaedtsiejibie. Dållem biejedh jïh muerjeh tjöönghkedh 13.00: Låavthgåetiej tseagkaridie skælkoejibie jïh rönjijibie.
17.00: Mijjeh gaskebiejjh-beapmoeh byöpmedibie.	17.00: Mijjeh gaskebiejjh-beapmoeh byöpmedibie.	15.00: Gåetide vuelkiejibie.
18.00: Håagkh' staavrine saelhtie-gaedtiebealesne håagkoejibie. 20.00: Liegkedidh jïh iehkedsbeapmoeh byöpmedidh 22.00: Åarajidh	18.00: Abpe skuvle ålkene saelhtie-gaedtiebealesne stååkedeminie. 20.00: Liegkedidh jïh iehkedsbeapmoe 22.00: Åarajidh	

Smaaveskuvlen jïh noereskuvlen leah jïjtsh tæjmoesoejkesjh. Smaaveskuvlen learohkh jïjnjem stååkedieh, mohte dah dovne feavroen bijre lierieh jïh feavroevuashtallemem darjoeh maam jeatjabidie vuesiehtieh.

Noereskuvle galka mearoegöölemen bijre lieredh, filmem darjodh jïh gaajhkesidie beapmoeh jurjiehtidh.

Gosse ålkene dellie golme biejjieh varke vaesieh. Gosse gåetide vuelkieh, dellie fergine lvguvoenen rastah jïh dle Olmmåivaagkan vuejeh.

BAAKOEH

gaavnedidh – å møtes

håagkodh – å fiske med stang eller handsnøre

jaksedh – å nå fram

mearoeguelieh gööledh – sjøfiske

muerjeh tjöönghkedh – å plukke bærr

stååkedidh – å leke

liegkedidh – å hvile

sjeakodh – å rydde

sovkeme, sovkemasse – roing

tjåalodh – å sløye/dissekere flere fisker

tjööledh – å sløye en fisk/dissekere

tseegkedh – å sette opp

vuashtallemem – utstilling

1. Lohkh lohkemeboelhkem *Saelhtiegaedtiebealesne* jih gyhtjelasside vaestedh.

Les teksten *Saelhtiegaedtiebealese* og svar muntlig på spørsmålene.

1. Gåabph learohkh jih lohkehtæjjah edtjeh?
2. Mij daan jaapetje aamhtese miehtjieskuvlesne?
3. Gosse dejtie gåetide tseegkedh?
4. Maam Hans lyjhkoe loektesne darjodh?
5. Guktie miehtjieskuvlese vuelkieh?

Måjhtah guktie edtjh gihtjedh?

Mennie mieresne? – *Hvilket klokkeslett?*

Gïen? – *Hvem har?*

Gåessie? – *Når?*

Gusnie? – *Hvor?*

Gåabph? – *Hvor hen?*

Guktie? – *Hvordan?*

Guhte? – *Hvilken?*

Maam? – *Hva? (objekt)*

Magkere? – *Hva slags?*

Mannasinie? – *Hvorfor?*

Mïsse? – *Til hva?*

Mah? – *Hva? (flertall)*

Mij? – *Hva? (entall)*

1. Gåessie Olmmáivaegkien skuvle miehtjieskuvlesne lea?
2. Gåabph edtjeh daan jaapien?
3. Mij daan jaapetje aamhtese?
4. Man åvteste Jonas aavode loektese vuelkedh?
5. Guktie vearelde gosse vuelkieh?
6. Maam Maajja vaegkien bïjre soptseste?

7. Maam lohkehtæjja dorje gosse loektese båata?
8. Gïeh edtjeh beapmoeh gaajhkesidie jurjiehtidh?
9. Guktie gåetide Olmmáivaagkan vihth vuelkieh?

2. Vaestedh lohkemeboelhken gyhtjelaside. Vaestedh ellies raajesigujmie.

Svar skriftlig på spørsmålene til teksten. Svar med hele setninger.

 1. _____

 2. _____

 3. _____

4. _____

5. _____

 6. _____

 7. _____

8. _____

9. _____

10. _____

3. Saatnan jallh b  ajhtode?

Fakta eller feil?

		SAATNAN	B��AJHTODE
1.	Olm��aiv��kki skuvla lea miehtjieskuvlesne mietsken asken.	I	O
2.	Learohkh miehtjieskuvlesne golme biejjieh.	V	L
3.	Learohkh edtjeh loektese sovkedh.	M	G
4.	Aamhtese lea mearoegaedtie j��h feavroe.	U	M
5.	Miehtjieskuvle loektesne.	V	��
6.	Learohkh edtjeh h��agkodh.	I	U
7.	Dah l��avthg��etine ��erieh.	O	V
8.	Loekte Tr��antesne.	��	T
9.	Loekte saelhtiegaedtiebealesne.	N	G
10.	Dah loektese bussine vuelkieh.	A	I

Jis r  ektes bokstaavh tj  onghkh, dellie tjoevtenjebaakoem gaavnh mij lea voene Noerhte-Romsesne.

Hvis du samler riktige bokstaver, finner du l  sningsordet som er en fjord i Nord-Troms.

4. Ussjedidie j̄ih soptsestallijidie!

Tenk over og snakk sammen!

1. Mejtie luste sjædta miehtjieskuvlese båtedh?
2. Maam saelhtiegaedtiebealesne darjodh?
3. Gaavnijidie naan saemien sijjienommh miehtjieskuvlen dajvesne?

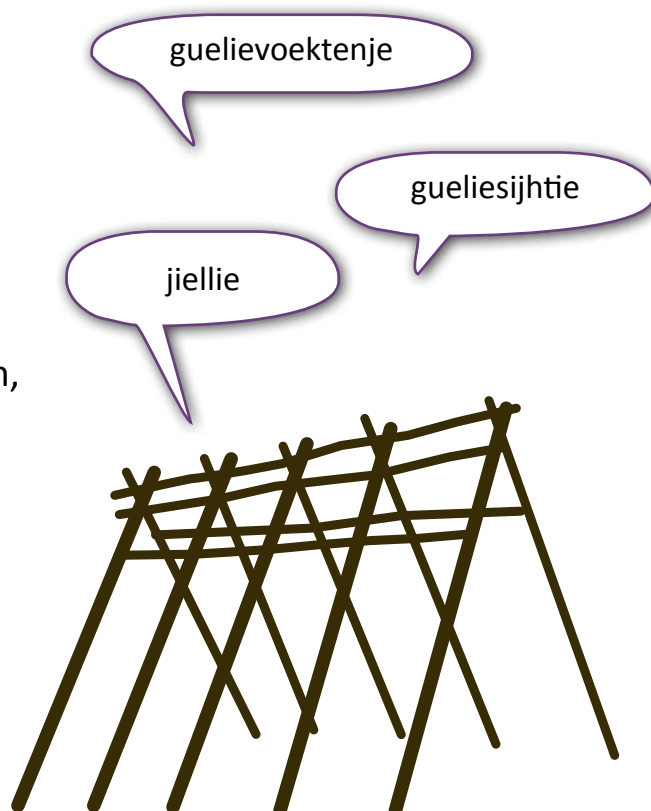
5. Gïelelaavenjassh

Språkoppgaver

- a) Ussjedidie j̄ih sinsitnine soptsestidie: Åarjelsaemiengïelesne leah baakoeh, baakoevaajesh j̄ih baakoehammoeh, mah eah kaanne dov smaaregisnie. Mejtie gaavneme maam joem, mah eah leah j̄ijtjedh smaaregisnie? Tjælieh tabellese j̄ih lissiehtidie vielie baakoeh, baakoehammoeh, gosse lidie gærjine barkeminie.

Tenk over og snakk sammen:

I det sørsamiske språkområdet er det flere dialekter. Det finnes derfor ulike ord som betyr det samme, og det kan være variasjoner i uttrykksmåter og endelser. Har du funnet noen ord eller ordformer som ikke brukes der du bor? Skriv dem i tabellen, og skriv også det tilsvarende for din egen dialekt. Legg til flere ord, uttrykk og endelser du oppdager når dere jobber videre i boka.

Åarjel-åarjelsaemien smaarege	Jijtjen smaarege	Jeatjah smaaregh
	<i>queliervoektenje</i>	

- b) I samisk finnes ikke preposisjonene **i**, **på** og **til** slik som i norsk.
Vet du hvordan man sier **i**, **på** og **til** på samisk?

Jeg er **på** skolen.

Vi er **i** bussen.

Vi drar **til** fjæra.

- c) Kan du finne minst 3 eksempler på bruk av slike former i leseteksten?
Skriv setningene:

d) Oliver sier «*Manne lyjhkem låavthgåetesne åeredh*». Hvordan sier man:

Du liker å sove i lavvo.

Han liker å sove i lavvo.

De liker å sove i lavvo.

e) Hva betyr setninga:

«*Daennie vaegkesne jiehkje, jih manne leam ikth öövve jiehkjen gåajkoe vaadtseme*».

f) Kan du sortere verbene: *lyjhkedh, vuelkedh, aavoedidh, provhkedh, jiehtedh, gööledh, håagkodh, åadtjodh, vååjnedh, tjööledh, tjåalodh*. Bruk ordboka til hjelp.

ie-maadtoe (1.vierpedåehkie)

oe-maadtoe (2.vierpedåehkie)

a-maadtoe (3.vierpedåehkie)

e(4)-maadtoe (4.vierpedåehkie)

e(5)-maadtoe (5.vierpedåehkie)

e(6)-maadtoe (6.vierpedåehkie)

Golmelihthvierpe

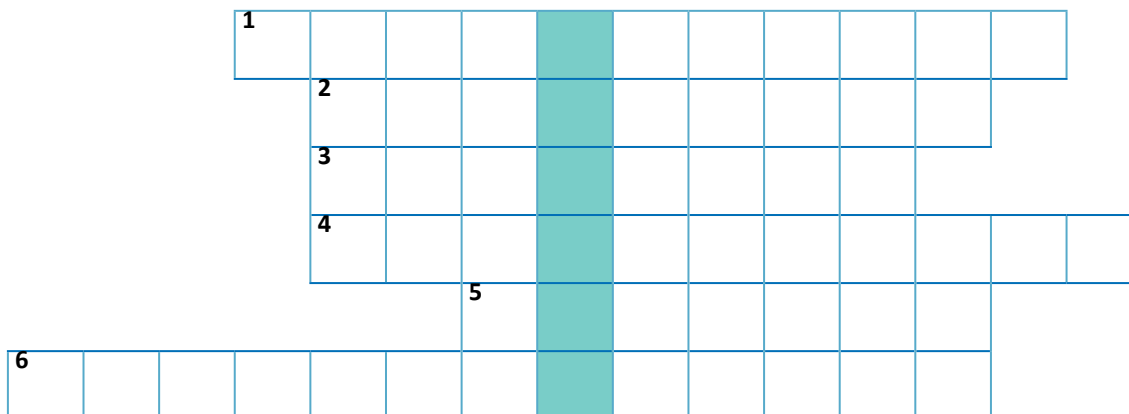

6. Kroessebaakoeh

Kryssord

a) Vaestiedassh miehtjieskuvlen tæjmoesoejkesjisnie 11.:s sæjrosne.

Finn svar på oppgavene i uteskoletimeplanen på side 11.

1. Dæjstan tsåahka 11.00 loektese bætiejibie jìh
2. Dæjstan tsåahka 12.00 dellie låavthgætieh
3. Tsåahka 22.00 dellie
4. Gaskevåhkoen tsåahka 16.30 edtjijibie smaavedaltesen feavroevuasahtallemem
5. Dæjstan tsåahka 14.00 aamhtese lea feavroe jìh
6. Tæjmoe 08.00 gaskevåhkoen jìh duarstan lea

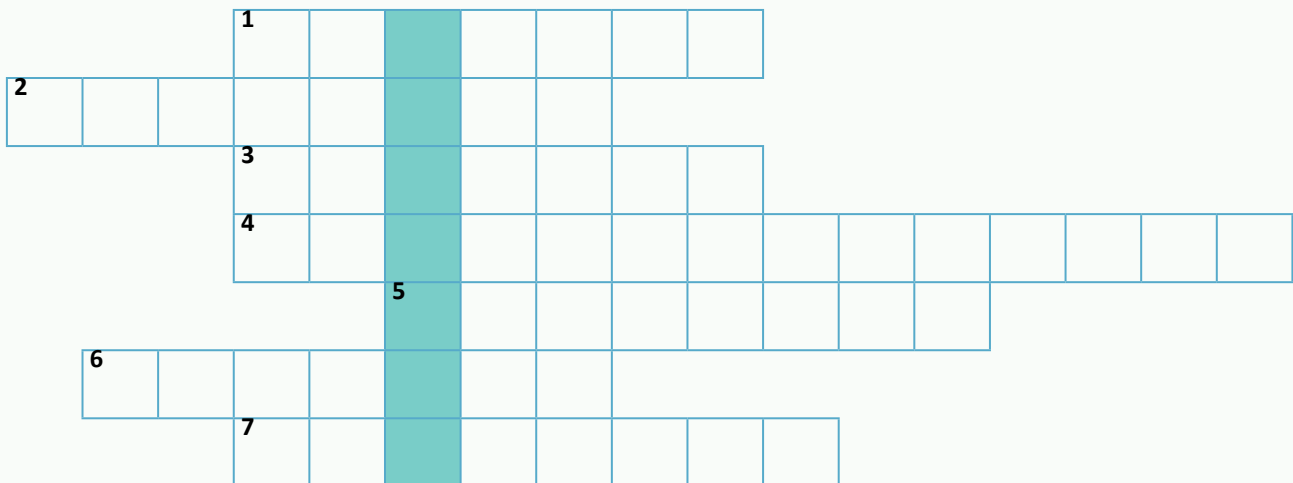
Tjoevetnjebaakoe:

b) Ohtsedh vaestiedassh miehtjieskuvlen tæjmoesoejkesjisnie
11.:s sæjrosne.

Finn svar på oppgavene i uteskoletimeplanen side 11.

1. Dæjstan tsåahka 14.00 dle feavroe jïh
.....
2. Tsåahka 22.00 dle
3. Duarstan tsåahka 13.00
röönjijibie.
4. Mij tæjmoesoejkesjisnie tsåahka 08.00
aereden gaskevåhkoen jïh duarstan?
.....
5. Jis astoe dellie tjöönghkedh.
6. Gaskevåhkoen tsåahka 09.00 edtjijibie
..... vïnhtseste håagkodh.
7. Dæjstan tsåahka 11.00
båetiejibie.

Tjoevtenjebaakoe:

7. Maam saelhtiegaedtiebealesne darjodh

Aktiviteter ved fjorden

a) Maam saelhtiegaedtiebealesne darjodh?

Biejh sievem daaroen raajesijstie riektes saemien raajesidie.

Hva slags arbeid og aktiviteter kan vi ha på uteskole ved fjorden?

Tegn strek mellom norsk og samisk uttrykk som betyr det samme.

Maam maehtiejibie saelhtiegaedtiebealesne darjodh?

lete etter skjell

fiske fra land

plukke rekved

ro til fiskeplassen

se på sjøfugler

sette opp lavvo

hente vann i elva

slukke bål

ta ned lavvo

tenne bål

johkeste tjaetsiem veedtjedh

lâavthgâetiêm tseegkedh

dâllem biejedh

lâavthgâetien tseagkaridie skælkodh

dâllem jamhkelidh

gööles sæjjan sovkedh

gaedtiebealesne hâagkodh

mearoledtieh vuartasjidh

skaaltjoeh ohtsedidh

moerh tjööngghkedh

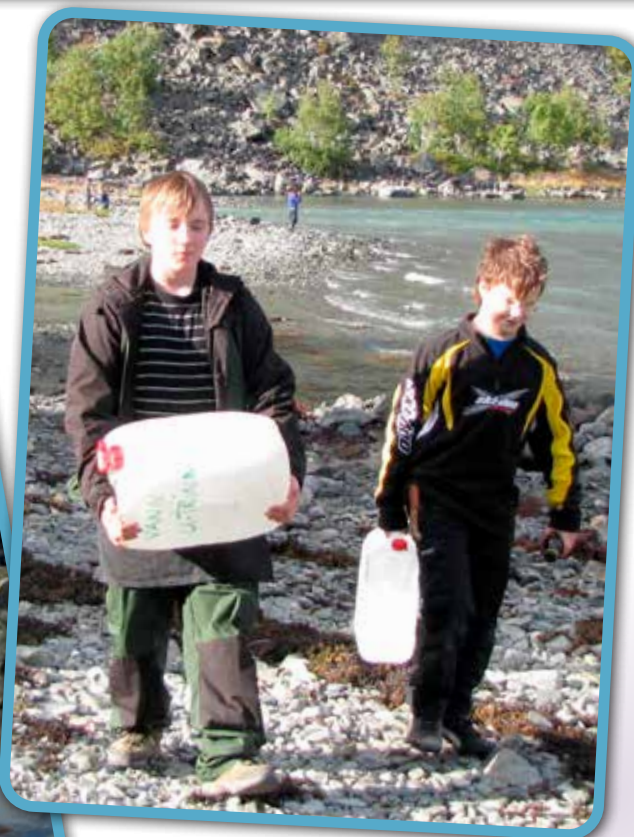

b) Saelhtiegaedtiebealesne mahtiejibie ...

guelieh
dällem
läävthgäetiem
guelieh
läävthgäetiem
mearoledtieh
läävthgäetesne
häägk'-staavríne
skaaltjoeh
feavrosne
tjaetsiem johkeste

tseegkedh
tjåalodh
voessjedh
biejedh
stääkedídh
vuartasjídih
häägkodh
åeredh
veedtjedh
sjeakodh
ohtsedídh

8. Tjælieh raajesem fierhten gâvvan.

Skriv en setning til hver tegning.

Manne edtjem ... – Jeg vil ...
Manne sijhtem ... – Jeg vil ...
Manne lyhkem ... – Jeg liker ...

Manne provhkem ... – Jeg bruker ...
Manne tjoeverem ... – Jeg må ...
Manne edtjem ... – Jeg skal ...

9. Tjælieh raajesem fierhten gávvan.

Skriv en setning til hvert bilde.

10. Tjælieh maam sælhtiegaedtiebealesne darjoeh.

Skriv hva du bruker å gjøre når du er ved kysten.

Sælhtiegaedtiebealesne manne ...

11. Mah bääjhtode daej raajesigujmie?

Hva er feil i disse setningene? Sett kryss over verbet som er feil, og skriv et verb som passer bedre på linja ved siden av.

Mijjeh skaaltjoeh feavrosne *tjööljibie*. _____

Mijjeh dällem *håagkoejibie*. _____

Mijjeh håagk' staavrine *sjeakoejibie*. _____

Mijjeh feavrosne *tseagkaridie skælkoejibie*. _____

Mijjeh goervh *tseegkijibie*. _____

Mijjeh låavthgåetien *sovkijibie*. _____

12. Eatnemenlahtesh

Naturbetegnelser

- a) Biejh sievem riektes saemien baakojste daaroen baakojde.
Tegn strek mellom norske og samiske naturbetegnelser som betyr det samme.

voene

tjåelmie

loekte

gaedtie

fjord

bukt, vik

tange/nes

halvøy

skjær

nes

strand, bredd

øy, holme

njaarke

skearoe

sååle

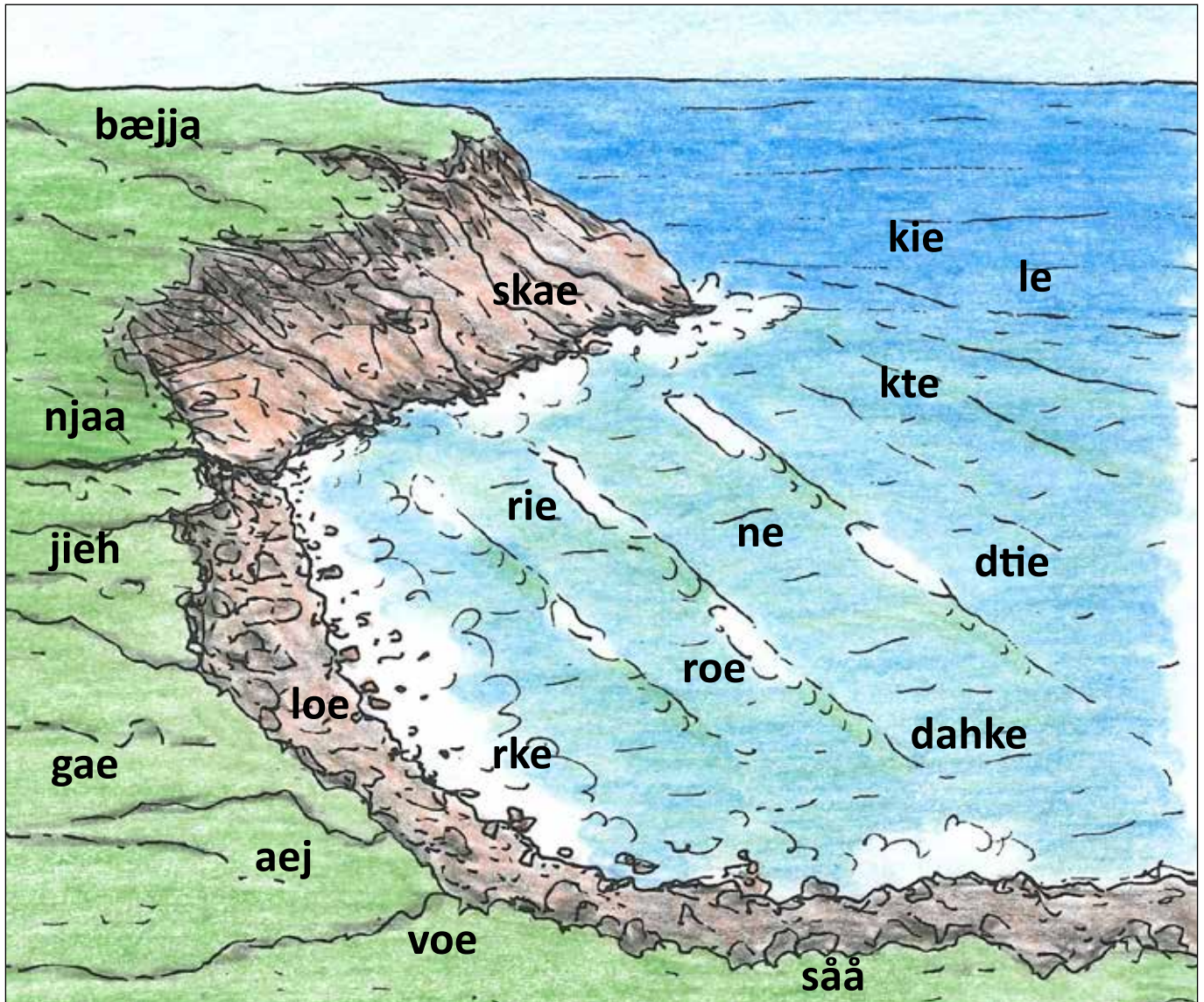
njuana

b) Jis riektes baakoedâehkieh ektese bïejh, dellie uktsie eatnemelahtesh åadtjoeh. Tjælieh baakojde.

Hvis du setter sammen riktige bokstavgrupper, får du ni naturbetegnelser.
Skriv ordene.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

c) Guvvedh!

Tegn!

Njaarke:

Sååle:

Loekte:

Voene:

d) Daesnie vielie eatnemenlahtesh, badth bokstaavh mådtsede ragkede.
Sjeakoeh bokstaavide! Tjaelieh eatnemenlahteside dovne saemien jïh daaroen.

Her er det noen flere naturbetegnelser, men bokstavene er hulter til bulter. Sett bokstavene i riktig rekkefølge, og skriv naturbetegnelsene på samisk og norsk.

IEÅELTJM

IEGDTAE

EASKROE

UANJAN

e) Daase gæktsie eatnemenlahtesh vöörhkesovveme. Ohtsedh jñh tjælieh riektes linjide. Tjælieh baakojde dovne nominatijvese jñh illatijvese.

Baakoegærjam åadtjoeh viehkine nuhtjedh.

Her er det åtte skjulte ord som beskriver landskapet ved fjorden. Finn ordene og skriv dem på riktige linjer under. Skriv ordene både i nominativ entall og illativ entall. Bruk ordboka til hjelp.

B	E	A	T	V	I	E	L	U	Æ	B
O	L	N	J	A	A	R	K	E	V	U
A	N	N	K	V	O	E	N	E	U	O
N	O	T	J	Å	E	L	M	I	E	V
L	O	E	K	T	E	T	T	V	T	O
U	O	G	A	E	D	T	I	E	N	R
N	S	K	E	A	R	O	E	N	A	R
N	I	M	R	S	Å	Å	L	E	R	I
U	O	S	I	C	N	J	U	A	N	A

Aktengiærtien nominatijve:

Nominativ entall:

Aktnegiærtien illatijve:

Illativ entall:

halvvøy

njaarke

njaarke

sund

bukt, vik

strand, bredd

skjær

øy, holme

tange, nes

13. Jarkosth!

Oversett!

a) Tjælieh daaroen:

Skriv på norsk:

Mijjeh feavrosne skaaltjoeh ohtsedibie.

Manne edtjem saelhtiegaedtiebealeste håagkodh.

Mijjeh njuanese dållem biejjibie.

Sjiehtelegætieh don njuanese tseegkedh.

b) Tjælieh saemien:

Skriv på samisk:

Vi overnatter på en øy.

De fisker i sundet.

Båten kjørte på skjæret.

De tenner bål på berget ved sjøen.

Guhkies voenh

Lange fjorder

- Sognefjorden, 205 km guhkie, lea Nöörjen guhkemes voene.
- Tråanten voene, 126 km, Nöörjen gáalmede guhkemes voene.
- Osloven voene, 100 km, lea Nöörjen govhtede guhkemes voene.
- Ivguvuotna, 82 km guhkie, Romsan fylhken guhkemes voene, j̄ih Nöörjen l̄ahkede guhkemes voene.
- Ofuohtavuotna, 78 km guhkie, lea Nordlaanten fylhken guhkemes voene, j̄ih Nöörjen 11. guhkemes voene.
- Porsággguvuotna, 120 km guhkie, lea Finnmaarihken fylhken guhkemes, j̄ih Nöörjen nealjede guhkemes voene.

14. Dov fylhken guhkemes voenh

De lengste fjordene i ditt fylke

Tjaelieh dov fylhken guhkemes voeni nommh.

Nuhtjh kaarhtegærjam jallh Internehtem viehkine.

Skriv navn på de lengste fjordene i eget fylke. Bruk et atlas eller internett til hjelp.

Nomme:	Gåhkoe:
1. _____	_____
2. _____	_____
3. _____	_____
4. _____	_____
5. _____	_____

guhkies voene
en lang fjord

guhkebe voene
en lengre fjord

guhkemes voene
den lengste fjorden

15. Saepmien voenh

Fjorder i Saepmie

a) Daajrah guktie saemien voeni nommh Leah? Biejh sievem riektes nommide.

Vet du hva fjordene heter på samisk? Sett strek mellom navnene som hører sammen.

Ranafjorden

Tråantenvoene

Trondheimsfjorden

Vaapstenvoene

Vefsnfjorden

Raanenvoene

Follafjorden

Åarjel storerrefjovle

Namsenfjorden

Foelte/Noerhte storerrefjovle

Laksefjord

Divtasvuodna

Kvænangen

Omasvuotna

Lavangsfjorden

Lágesvuotna

Storfjord

Várjavuonna

Kåfjorden

Návuotna

Tysfjord

Gáivuotna

Varangerfjorden

Loabákvuotna

Mussere/Vaapstenvoene

b) Rontestidie j̄ih soptsestidie!

Tenk over og snakk sammen!

Baakoe *voene* lea ovmessielaakan tjaalasovveme a)-laavenjassesne? Mannasinie nimhtie, v̄ienhth?

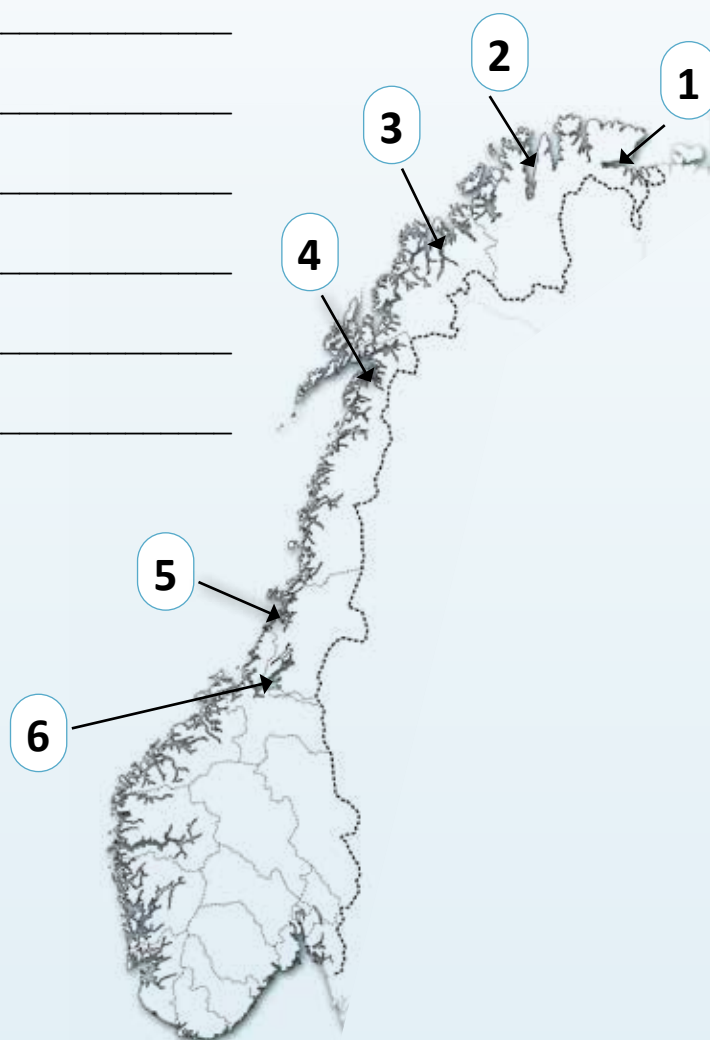
Hvor mange ulike samiske skrivemåter finner dere for ordet fjord i oppgavene a)?

Hvorfor er det slik, trur du?

c) Ohtsedh voenide kaarhtesne, vuesiehtæmman www.norgeskart.no, j̄ih tjaelieh nommidie riektes sijjide.

Finn fjordene på et kart, for eksempel på www.norgeskart.no, og skriv navnene på riktig plass.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

d) Lissehth vielie nommh kaarhtese jis sijhth.

Legg til flere navn hvis du ønsker det.

16. Tjieltenommh

Kommunenavn

- a) Daajrah guktie daah jaarjelsaemien tjielti nommh Leah? Biejh sievem riektes saemien nommiiste jih daaroen nommide. Baakoelæstoem åadtjoeh viehkine nuhtjedh.

Vet du hva noen disse kommunene i sørsamisk område heter på samisk?

Tegn strek mellom navnene som hører sammen. Du får bruke ordlista til hjelp.

___ Røros kommune	Liksjuon kommuvdna, Liksjoen tjielte
___ Røyrvik kommune	Straejmien tjielte
___ Umeå kommune	Orrestaaren tjielte
___ Lycksele kommune	Plaassjen tjielte
___ Strömsund kommune	Raarvihken tjielte
___ Örnsköldsvik kommune	Sjædtavaellien tjielte
___ Sundsvall kommune	Ubmejen kommuvdna, Ubmejen tjielte

- b) Tjælieh riektes låhkoem nommide.

Skriv riktig tall til navnene ovenfor.

1

2

3

4

5

6

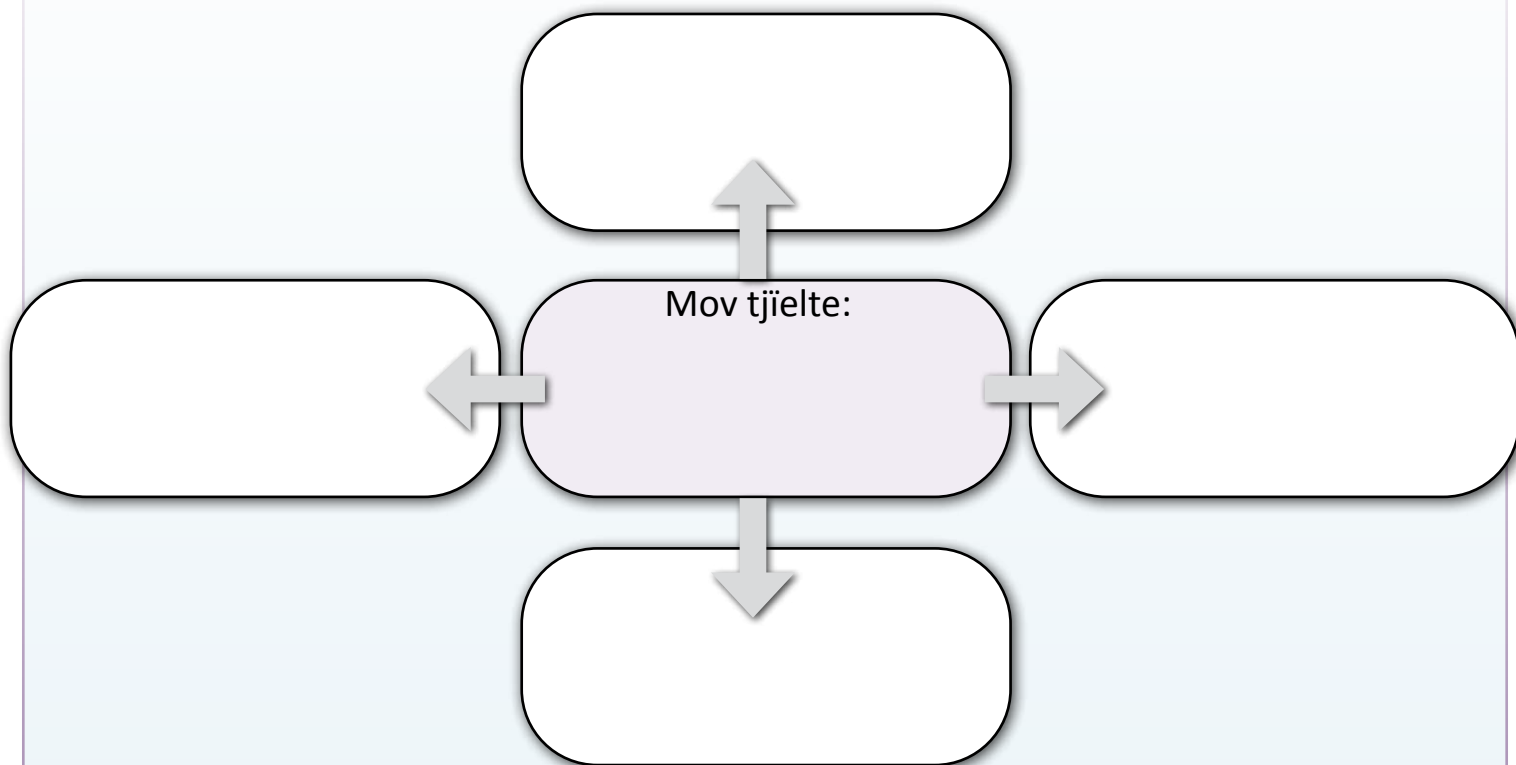

7

- c) Tjælieh jïjtjedh tjïelten nommem dovne saemien jïh daaroen.
Lissehth kraannatjïelti nommide aaj.

Skriv navn på din egen kommune i den midterste figuren. Skriv både på norsk og samisk.
I de andre figurene skriver du navn på nabokommunene.

- d) Guvvedh jïjtjedh tjïelteguvviem.

Tegn kommunevåpenet til
hjemkommunen din.

- e) Man åvteste jïjtjedh
tjïeltesymbovle lea nimhtie
guktie lea?

Hvorfor er ditt eget kommunevåpen
slik det er? Hvorfor har din kommune
akkurat dette symbolet?

17. Sijjenommmh

Stedsnavn

- a) Sijjenommmh Nöörjen saelhtiegaedtie-bealeste jih sijjenommmh ubmejesaemien raedteste Sveerjen bielesne. Mah ektesne sjehtieh?

Stedsnavn fra norskekysten i sørsamisk område, og umesamiske stedsnavn fra svenske Bottenviken:
Finner du ut hvilke som hører sammen?

Vikne – Noerhte Tröndelaagesne

1. Mosjøen	Brienne
2. Brønnøysund	Mussere
3. Bindal	Foelte
4. Folla	Nåavmesjenjaelmie
5. Namsos	Bindaelie/Bienere
6. Trondheim	Siebne
7. Sømna	Tråante

8. Fosenhalvøya	Gedtie
9. Kåddis	Fovsen Njaarke
10. Stornorrfors	Darffie
11. Tarv	Ubmeje
12. Umeå	Gårssa
13. Örnsköldsvik	Orrestaare

b) Sijjienommh jïjtjedh dajvesne: Nuhtjh a)-laavenjassen vuesiehtimmine.

Samiske stedsnavn fra egen region: Bruk oppgave a) som eksempel.

1. Tjælieh saemien sijjienommh jïjtjedh dajveste gârroeh bealan.

Skriv samiske stedsnavn fra egen region på linjene i venstre kolonne.

2. Tjælieh daaroen nommh åelkies bealan. Sijjienommide edtjh mådtsede ragkede biejedh.

Skriv de tilsvarende norske navnene i høyre kolonne, men husk at du ikke skal skrive navn som hører sammen ved siden av hverandre.

3. Baajh learohkem rïektes låhkoeh daaroen nommi uvte tjæledh.

La en medelev skrive riktige tall til foran de norske navnene.

1.	_____	_____	_____
2.	_____	_____	_____
3.	_____	_____	_____
4.	_____	_____	_____
5.	_____	_____	_____
6.	_____	_____	_____
7.	_____	_____	_____
8.	_____	_____	_____
9.	_____	_____	_____
10.	_____	_____	_____

c) Sijjienommh årjel-
saemien dajvesne:
Mujvien sisnie Leah 12
saemien sijjienommh
årjelsaemien dajveste.
Ohtsedh nommide jñh
tjaelieh nommide riektes
linjide.

Stedsnavn i sørsamisk område:
I bokstavrotet er det 12
samiske stedsnavn i sørsamisk
område. Finn navnene og skriv
dem på riktig linje under.

M	A	L	E	S	N	Å	A	S	E	B	H	D	B	B	J	L
O	E	T	R	Å	A	N	T	E	G	G	V	U	V	K	I	B
I	S	T	R	A	E	J	M	I	E	G	A	I	T	M	O	V
E	S	J	Æ	D	T	A	V	A	E	L	I	E	B	I	I	E
V	D	S	E	V	S	T	R	A	E	J	M	I	E	P	I	E
V	N	E	V	S	J	E	L	T	I	E	M	U	R	U	R	E
S	I	D	J	A	V	U	O	S	U	A	R	S	A	E	E	L
D	M	I	P	L	A	S	S	J	E	I	B	M	A	A	D	E
T	E	P	V	A	A	R	B	O	R	T	E	U	H	J	J	E
H	N	Å	V	M	E	S	J	E	N	J	A	E	L	M	I	E

Lievangke/Leevangke

- Snåsa _____
- Namsos _____
- Trondheim _____
- Strömsund _____
- Storuman _____
- Dorotea _____
- Sundsvall _____
- Sorsele _____
- Åsele _____
- Hattfjelldal _____
- Røros _____
- Røyrvik _____

18. Saepmiem vînhtsine fealadidh

Båttur i Saepmie

- a) Datne åadtjoeh tjietsie Pieren fuelhkiem dåeriedidh. Datne åadtjoeh jïjtje veeljedh gubpede vualkajidh jïh gubpene mînnedh. Tjælieh sijjienommide gubpene Leah mînneme. Nuhtjh kaarhtem viehkine jis daarpesjh.

Du får være med onkel Per og familien hans på en lang båttur i Saepmie. Du kan sjøl velge hvor dere skal starte, og hvor dere skal reise. Velg steder dere er innom på turen, og skriv navnene i riktig rekkefølge. Du kan bruke et kart til hjelp hvis du trenger det.

1. Aalkove: _____	6. _____
2. _____	7. _____
3. _____	8. _____
4. _____	9. _____
5. _____	10. _____

- b) Ektesne barkedh: Soptsesth mubpien learoehkasse gubpene Leah fealadamme. Maam darjoejih? Mejtie jïjjedih? jnv.

Paroppgave: Fortell om turen din til en medelev. Hvor var du? Hva gjorde du? Overnatta du? osv.

Siebne

Manne Briennesne
mînneme jïh daelie Siebnese
vualkam.

19. Sijjenommmh goerehtidh

Å undersøke stedsnavn

Ohtsedh jijtjedh dajven kaarhtem, vuesiehtæmman www.norgeskart.no. Goerehth saemien sijjenommmh. Man gellie joekehts eatnemenlahtesh datne nommine gaavnh? Maam nommmh maehtieh sijjiej bijre vuesiehtidh? Nuhtjh tabellem jïh bihkedh.

Finn et kart over egen region, for eksempel på www.norgeskart.no. Undersøk de samiske stedsnavnene. Hvor mange ulike naturbetegnelser finner du i navnene? Hva kan navnene fortelle om stedene? Skriv stedsnavn, naturbetegnelser og betydning i tabellen under.

Stedsnavn	Naturbetegnelse	Betydning
<i>Aejrie</i>	<i>aejrie</i>	<i>eid</i>

20. Gusnie? Gellie sijjeh datne dabth?

Hvor er dette?

Hvor mange av stedene kjenner du?

Viehkie:

Metodistgærhcoe lea debpene.

Bæjjese vaaran baalka.

Dan vaerien lea stoerre ræjkie.

Staaren nomme aaj «Nordens Paris».

Neehtje ålmam heerie

Dovletji beeli Ivgusne båeries aajja duvvene minneme, gööleme. Gosse saelhtiegaedtiebealesse viht bööti, dellie lij sjuavnjedeminie.

Saelhtiegaedtiebealesne dejtie guelide tjåaloeji.

Goh tjååleme, dellie veedtsi vaanhtside raajnes gierkien vööste beenghedh. Beenghki jïh beenghki, jïh goh vaanhtsh lin raajnes, dle debpede vaadsaji.

Faahketji gåvla, seamma sijjesne beenghkie mesnie aadtjehg jïjtje lij vaanhtsh beenghkeme.

Dohkoe varki vijlele, dellie ålmam aajhtsa gie seamma gierkien vööste vaanhtsh beenghkie, misse jïjtje lij beenghkeme. Aajja dallah ammes ålman gåajkoe vualka, mohte gosse lihkebasse båata, ålma bæjjese njålhtja, saalhtan vualka.

Gaaltije: Qvigstad 1927 nr 137
(Tekstem aelhkiedahteme.)

BAAKOEH

beenghedh – å slå, banke

dovletji beeli – i gamle dager/for lenge siden

duvvene – langt utpå, langt fra land; ute ved kysten

heeredh – å herme etter

njulhtjedh – å hoppe en gang

tjåalodh – å sløye fisk

raejnie – rein (fri for slog)

sjuavnjede – mørkt

21. Kultuvrehistovrije

Kulturhistorie

- a) Biejh sievem saemien baakoste daaroen baakose.

Tegn strek mellom det samiske og norske ordet som hører sammen.

Feavroebuvrieh: Biertavárri

båeries moerevínhtse	molo
baaroebáarove	fiskeredskap
bánkere	hjell
feavroebuvrieh	fjærabuer
guelievoektenje	bunker
göölemedirrege	gammel trebåt

naevstie	handelssted
staarhvoe	båtfeste/fortøyning
prådtjoe	naust
tjoevketáarne	brygge
viedteslohke	båtstø
åesiessijjie	fyr/lystårn

- b) Soptsestallijdie a)-laavenjassen kultuvrehistovrijen sisvegen bijre.
Guvvedh 😊 jis baakoeh aaj jijtjedh kultuvrehistovrijisnie.

Snakk om kulturhistoriebegrepene i klassen. Tegn 😊 hvis ordene er aktuelle i forhold til egen kulturhistorie.

- c) Vihkeles baakoeh jijtjedh kultuvrehistovrijistie fååtesieh?
Tjaelieh jih guvvedh dejtie!

Mangler det viktige ord i forhold til egen kulturhistorie? Skriv dem og tegn noe som passer!

Mussere åsesiessijjie Helgelaantesne

Naevstie

Naevstie lea feavrosne.

Naevstesne göölemedirregh j̄ih v̄inhtse.

Naevstien vuelielisnie lea staarhvoe.

Sielkestahkesne tjoelth j̄ih dovteh-gierkieh.

Gueliesijhtie aaj feavrosne.

Guelieh gajhkesjæmman biejesovveme.

Moevsh guelievoektenjen nelnie tjahkan.

Gosse sovkedh h̄aagkodh, dellie aajroeh, aavhts-gaeriem, h̄iegkebeerkemetr̄aajjoem, s̄iejmem, h̄aagkem j̄ih nejpiem daarpesjibie. Gueliegeegkese guelide biejjibie mejtie h̄aågkeme.

BAAKOEH

aajroe, ååjrese – åre

aavhts-gaerie, aavhts-gaaran – øsekar

biejesovvedh – å bli lagt

gajhkesjidh – å tørke

göölemedirrege, -dirregasse – fiskeutstyr

h̄iegkebeerkemetr̄aajjoe, -tr̄aajjose – redningsvest

h̄aagke, h̄aagkese – sluk, krok

h̄aagk´ - klaahka, - klaahkese – klepp, hutt

moevse, moevsese – måse

nelnie – på, oppå

staarhvoe, staarhvose – støe

s̄iejme, s̄iejmese – fiskesnøre

sovkedh – å ro

tjoelte, tjoeltese – lunne/påle

Naevstie

Naevstie lea vñhtsegåetie feavrosne, saelhtiegaedtiebealesne. Naevstesne leah jñjnñ paantjñ jññ göölemedirregh mejtie daarpesjibie gosse gööledh jññ vñhtsine barkedh.

Naevstieviedtjesne hiegkebeerkemetråajjoe, tjeavlagierkieh, viermieh, åljagaarvoeh jññ siejmñ gævñjan. Naevstien roenesne aajroeh jññ håagkstaavrah, jññ guelpesne derviebæhtoe, riejph jññ kreebpegh.

Siejmh, håagkh, aajroeh, aavhts-gaerieh, håagk'klaahkah, bensijnelihtieh jññ gueliegeegkh aaj vñhtsesne.

Hiegkebeerkemetråajjoem iktesth tjoevere mealtan vaeltedh gosse sovkedh. Gueliegeegkese guelieh biejjibie mejtie håågkeme.

Naevstien vuelielisnie lea staarhvoe. Staarhosne leah tjoelth jññ dovtesgierkieh. guelievoektenje lea feavrosne. Guelieh gajhkesjæmman biejesovveme. Moevsh naevstien jññ gueliesijhtien nelnie tjahkan.

BAAKOEH

aajroe, aajrose – åre

aavhts-gaerie, aavhts-gaaran – øsekar

bægkoe, bægkose – bygning

derviebæhtoe, derviebæhtose – tjærebømte

duvvege – utpå fjorden

göölemedirrege, göölemedirregasse – fiskeutstyr

gævñjasjidh – å henge

gajhkesjidh – å tørke

guelpie, gualpan – gulv

hiegkebeerkemetråajjoe, - tråajjose – redningsvest

håagke, håagkese – sluk, krok

håagk'-klaahka, håagk'-klaahkese – klepp

håagk'-staavra, håagk'-staavrese – fiskestang

iktesth – alltid

kreebpege, kreebpegasse – krabbe

riejhpe, riejhpese – tau

roene, roenese – hjørne

siejme, siejmese – håndsnøre

staarhvoe, staarhvoese – båtstøe

sovkedh – å ro

tjoelte, tjoeltese – lunne/påle

22. Staarhvosne

I båtstøa

- a) Mah guvvine? Tjælieh rïektes baakoeh guvvide.
Skriv riktig ord til bildene.

guelievoektenje¹, håagke, staarhvøe,
hïegkebeerkemetråajjoe, viermie, siejme, tjeavlah

1 Jiellie, gueliesijhtie

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

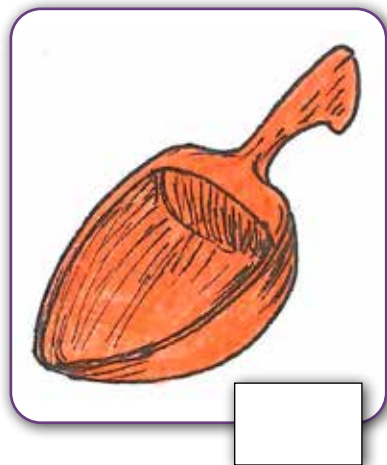
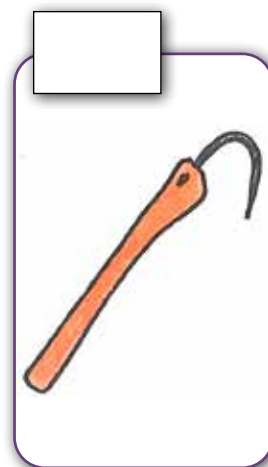
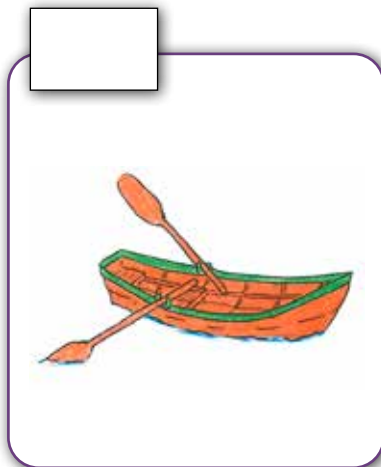
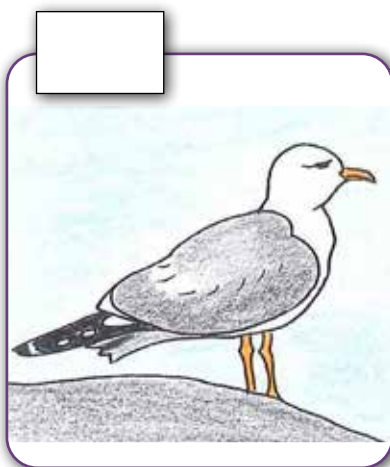
7. _____

b) Lohkh raajesidie jìh tjaelieh riektes lãhkoem guvvide.

Les setningene og skriv riktig tall til tegningene.

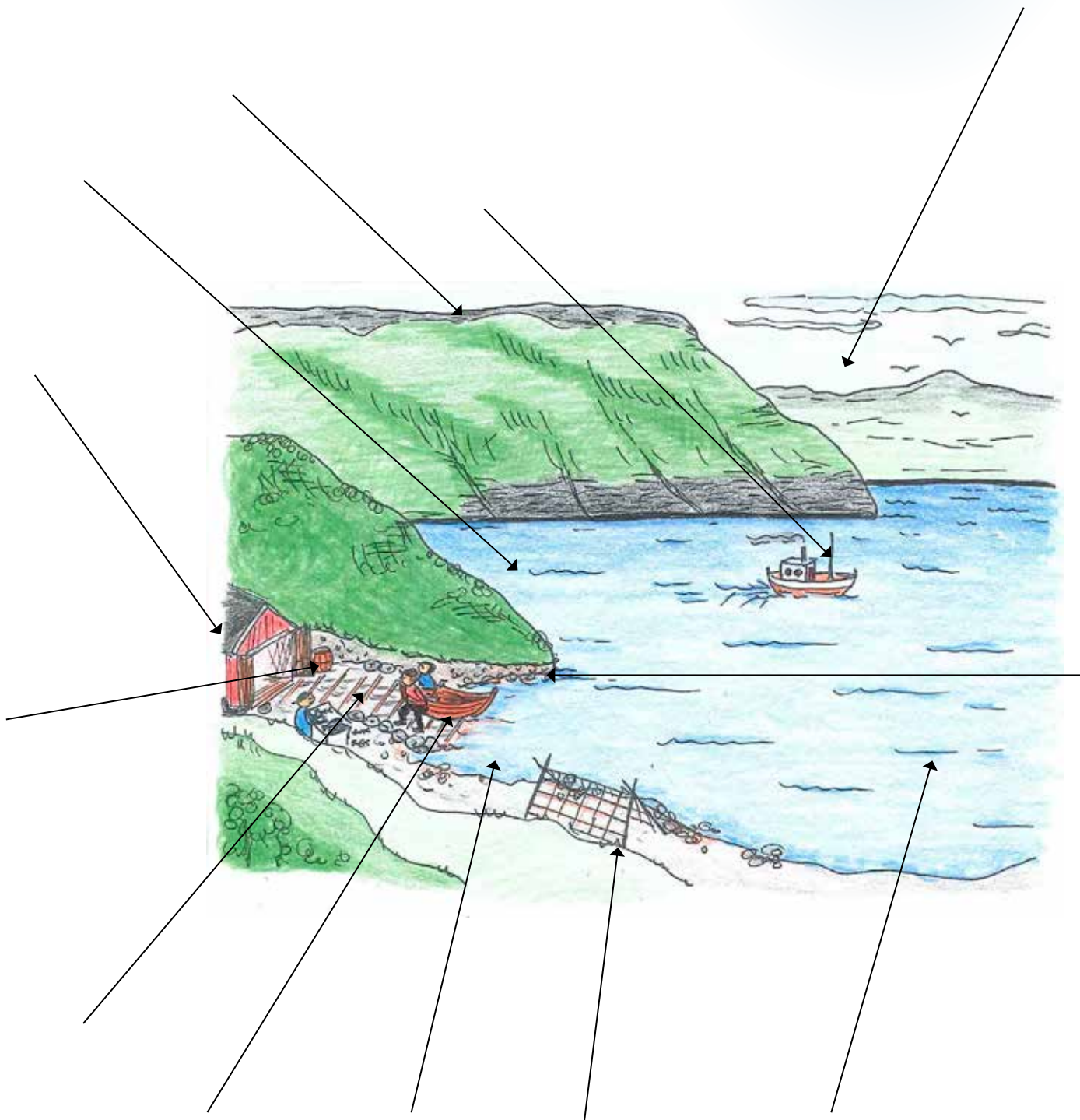
1. Gosse sovkedh, dellie vìnhtsem jìh aajroeh daarpesjìbie.
2. Manne lyjhkem siejmìne hãagkodh.
3. Aehtjìe hãagk'-staavrìne hãagke.
4. Hãagke vìnkeles göölemedirrege.
5. Vìnhtsesne tjoevere ìktesth aavhts-gaerie årrodh.
6. Jìs stoerre-guelìe hãagkese dabrene, dellie hãagk' klaahkam daarpesjìbie.
7. Gosse gueliem tjööledh, dellie nejpìem daarpesjìbie.
8. Moevse naevstien welnie.

c) Tjælieh baakoeh riectes sæjjan.

Skriv ordene på riktig sted.

NAEVSTIE - STAARHVOE - GUELIESIJHTIE
VÏNHTE - GUELIEGEEGKE - TJOELTH - SJARKE
VOENE - MEAROE - VAERIE - NJAARKE - ELMIE

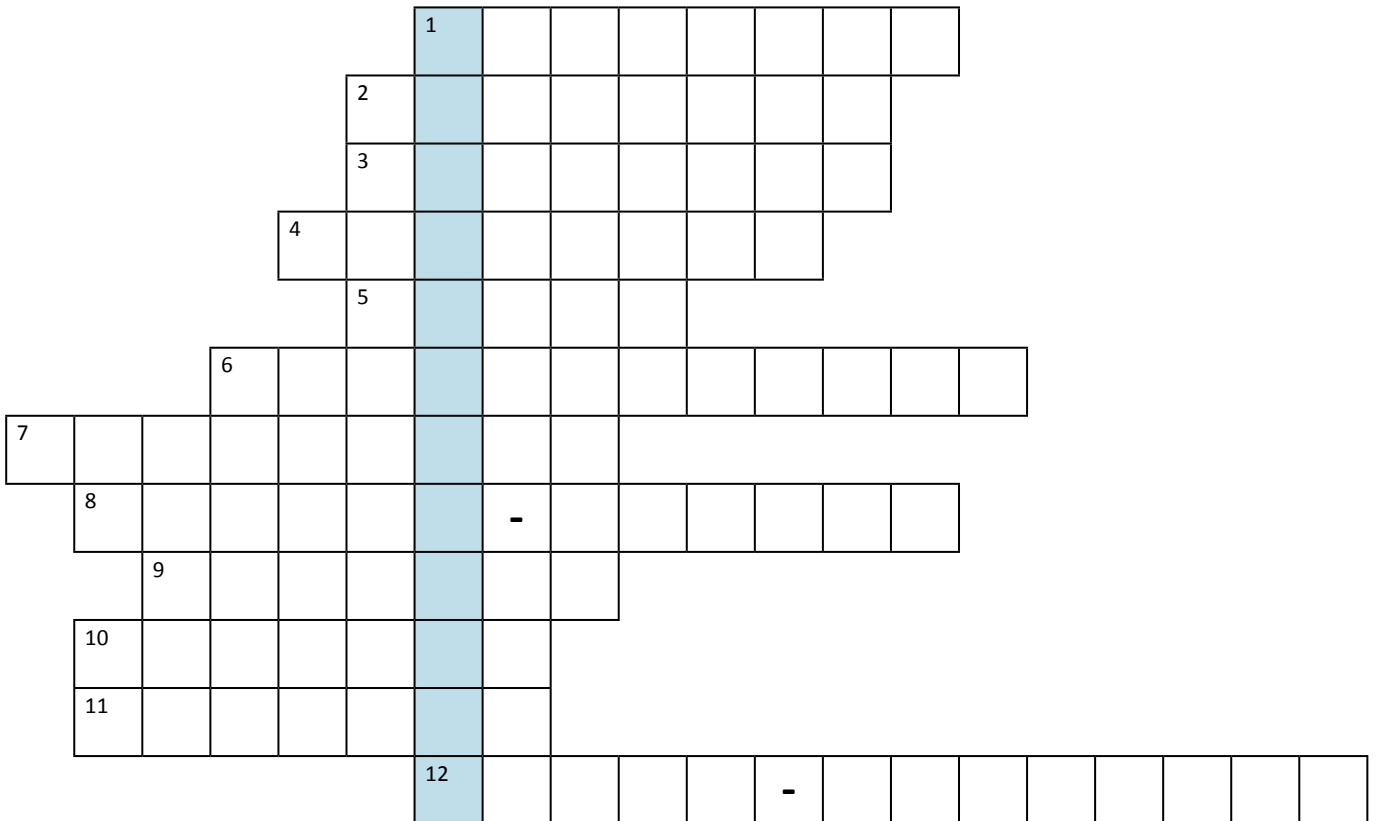
d) Kroessebaakoeh

Kryssord

Skierde/Sjieredaelie

1. «Tjengkerh» mah naevstesne Leah.
2. Gosse h agkeme, dellie guelide
3.  vtelen sovkedh, dellie tjoeveribie
saalhtan nehkiehtidh.
4. jadtetidh.
5. Guelie saelhtesne
6. Sijjie misse v nhtse b ata gosse edtja naevstien g ajkoe.
7. *Krabbe/dregg* saemien?
8. Mij iktesth tjoevere v nhtsesne  rrodh?
9. *Agn* saemien
10. Guelie saelhtesne
11. Jis dov Leah aajroeh, dellie maah tah
12. Gosse h agkodh, dellie daarpesjh.

Tjaelieh tjoevtenjebaakoem: _____

e) Jarkosth saemiengjelese:

Oversett til samisk:

Vi har et rødt naust i fjæra.

Utenfor naustet er det støe og fiskehjell.

I naustet er det en gammel trebåt.

På veggen henger det redningsvester og fiskeredskaper.

I båten er det årer, klepp, øsekar, kniv og ei jukse.

Mearoengueliej bijre laavlodh

Manne stoerre kraevies saejtie leam,
jïh saelhtesne leam reakadamme.
No-no-no-non-go, no-no-no-non-go,
no-no-no-no-no-non-go.

Manne storre rutjkes dåaske leam,
jïh Vaapsten voenesne reakadamme.
No-no-no-non-go, no-no-no-non-go,
no-no-no-no-no-non-go.

Manne onne rööpses uvrie leam,
jïh Raanen voenesne reakadamme.
No-no-no-non-go, no-no-no-non-go,
no-no-no-no-no-non-go.

Manne onne silpe siltie leam,
jïh Dåasan voenesne reakadamme.
No-no-no-non-go, no-no-no-non-go,
no-no-no-no-no-non-go.

Manne gaajeh stoerre kvejhta leam,
jïh Briennesne leam reakadamme.
No-no-no-non-go, no-no-no-non-go,
no-no-no-no-no-non-go.

Manne stoerre buajhtehks stajnerere,
jïh Siebnesne leam reakadamme.
No-no-no-non-go, no-no-no-non-go,
no-no-no-no-no-non-go.

BAAKOEH

dåaske – torsk
kvejhta – kveite
mearoe – hav
saejtie – sei
siltie – sild
stajnerere – steinbit
uvrie – uer

Vuelie: fraanske aerpielaavome, En ekte lofottorsk jeg er/Torskevisa

Tekste: Thorbjørn Egner

Jarkoestæjja: Gaebpien Maajja Læjsa/Maja Lisa Kappfjell

BAAKOEH

*mājhtajidh – å komme på, huske på
nåhkehtidh, nahkehtidh – å gjøre slutt
på, utrydde; bruke (helt) opp
voejedh – å svømme*

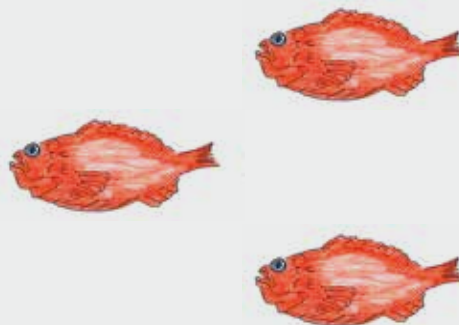
Smaavegueliej laavloe

Daesnie laavloe smaave gueliej bijre,
mah jīj̄tjsh biejjieh nāhkehtin guelie-bovrese.
Jīh dah voejin, voejin dennie diskesne.
Jāhkoe tjidtjemes nimhtie jis stilleme.

Bob, - bob - deadi – deadi, bob – bob – dan,
Bob, - bob - deadi – deadi, bob – bob – dan,
Bob, bob - deadi – deadi, bob – bob – dam,
jāhkoe tjidtjemes maanide stilleme.

Piere gonnoeh Hansem dabtim hov!
Muht' dan gāalmeden nommem idtjim mājhtijh gan!
Jīh dah voejin, voejin dennie diskesne.
Jāhkoe tjidtjemes nimhtie jis stilleme.

Bob, - bob - deadi – deadi, bob – bob – dan,
Bob, - bob - deadi – deadi, bob – bob – dan,
Bob, - bob - deadi – deadi, bob – bob – dam,
jāhkoe tjidtjemes maanide stilleme.

Vuelie jīh orginaale tekste: Josephine Judson Carringer og Bettym Lynn Kirk: *Three little fishies*
Saemien: Gaebpien Maajja Læjsa/Maja Lisa Kappfjell m.fl (redaktöörh): Laavloeh jīh vuelieh

23. Mearoenguelieh

Saltvannsfisker

- a) Baakoegærjalaavenjasse: Tjaelieh gaektsie mearoenguelienommh. Tjaelieh baakojde dovne daaroen jih saemien. Saemien baakojde dovne aktengierties nominatijvese jih aktengierties illatijvese tjaalah. Baakoegærjam åadtjoeh viehkine utnedh.

Ordbokøvelse: Skriv navn på åtte saltvannsfisker på norsk. Skriv ordene på samisk, både i entall nominativ og illativ. Bruk ordboka til hjelp.

	Aktengierties nominatijve	Aktengierties illatijve
1.	_____	_____
2.	_____	_____
3.	_____	_____
4.	_____	_____
5.	_____	_____
6.	_____	_____
7.	_____	_____
8.	_____	_____

sei

saejtie

saajtan

b) Guvvedh njieljie ovmesseie mearoenguelieh jih tjaelieh saemien nommide.

Tegn fire ulike sjøfisker og skriv de samiske navnene.

c) Daesnie mearoenguelieh, badth muvth bokstaavh fååtesieh. Tjaelieh dejtie.

Her er det flere sjøfisker, men noen bokstaver mangler.
Skriv dem.

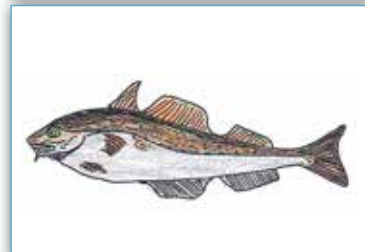
U _ R _ E

S _ _ J _ IE

SI _ _ _ I _

L _ _ S _

ST _ _ J _ _ R _

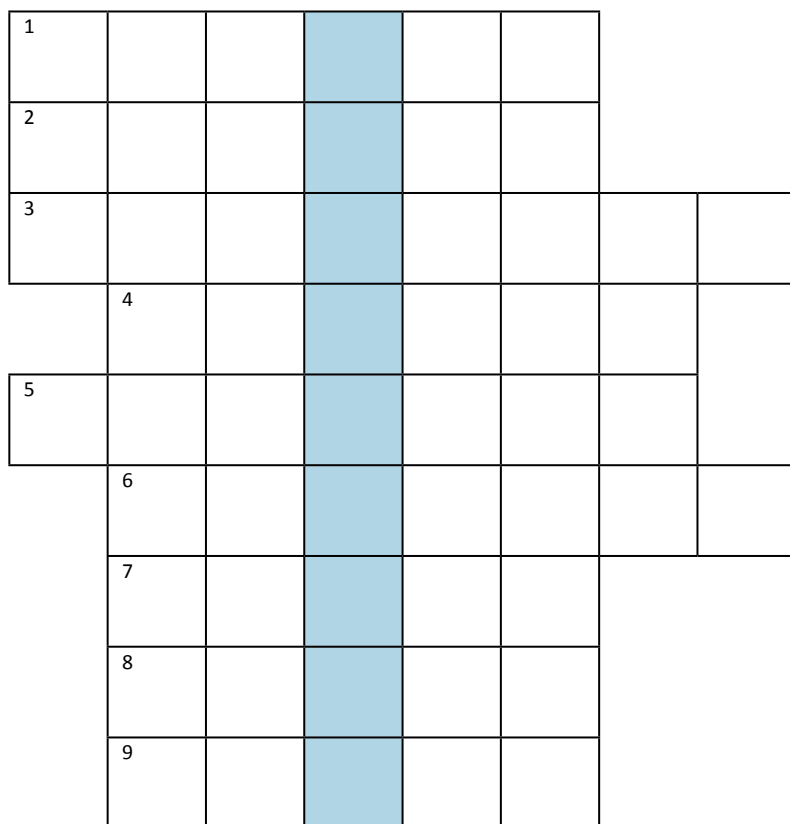

d) Kroessebaakoeh: Dievhtieh riektes saemien guelienommh.

Kryssord: Fyll inn rett samisk navn på fiskene.

1. hyse
2. sild
3. kveite
4. torsk
5. sei
6. båt
7. laks
8. uer
9. reke

Tjoevtenjebaakoe:

e) Saatnan jallh b ajhtode?

Fakta eller feil?

		Saatnan	B�ajhtode
1.	Saejtie lea kr��avehke.		
2.	D�aske lea r��apsehke.		
3.	Siltie goh silpe.		
4.	Reeke unnebe goh silteste.		
5.	Saejtie unnebe reekeste.		
6.	Staafteren leah besteles baenieh.		
7.	D�aske stuerebe kveajhteste.		
8.	Staafteren leah skaavtjoeh.		
9.	Loese dovne saelhtesne j�ih jaevresne.		

f) Tjaelieh raajesh mah saatnan.

Skriv setningene som er sanne.

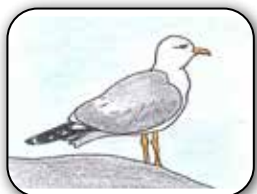

24. Mearoenledtieh

Sjøfugler

a) Daajrah saemien nommh? Biejh sievem baakoste riektes gávvan.

Vet du hva fuglene heter på samisk? Tegn strek mellom tekst og bilde som hører sammen.

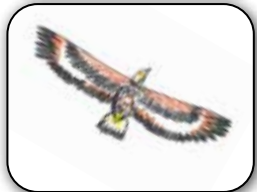
måke

saeltehke

terne

tjielle

kongørn

tjeehpesdearne

tjeld

skaadtje

ærfugl

gierkehtse

grågås

moevse

skarv

nååke

havørn

kraeviesgaase

- b) Daase gæktsie mearoeledtieh vöörhkesovveme.
 Ohtsedh jïh tjaelieh rïektes linjide.
 Tjaelieh baakojde dovne nominatijvесе jïh illatijvесе.
 Åadtjoeh baakoegærjam viehkine utnedh.

Her er det seks skjulte sjøfugler. Finn fuglene og skriv dem på riktige linjer under. Skriv ordene både i entall nominativ og i entall illativ. Bruk ordboka til hjelp.

S	A	E	L	T	E	H	K	E	F
K	M	E	H	J	k	K	Y	U	Ö
A	T	J	I	E	L	L	E	V	B
A	O	L	J	E	M	S	D	M	N
D	I	H	M	H	O	E	V	T	Y
T	U	V	E	P	E	D	V	B	S
J	R	B	A	E	V	T	U	M	K
E	E	F	S	S	S	K	Y	E	M
V	S	A	M	D	E	A	R	N	E
N	N	Å	Å	K	E	N	K	K	A
M	E	R	Y	S	Y	N	Y	E	D
G	ï	E	R	K	E	H	T	S	E

Nominatijve:

Illatijve:

kongeørn

havørn

måke

skarv

terne

ærfugl

c) Tjælieh daaroen:

Skriv på norsk:

Tjielle lea juhtijeledtie.

Tjååtsele dovne mearoem jïh jaevride lyjhkoe.

Tjiellen leah rööpsesviskes juelkieh jïh njuenie.

Saeltehke mijjen stööremes tjåaglohke.

BAAKOEH

daelvieledtie, daelvieladtan – standfugl
juhtijeledtie, juhtijeladtan – trekkfugl
minngeles – hankjønn
tjåaglohke – rovfugl
urries – hankjønn

d) Tjælieh saemien:

Skriv på samisk:

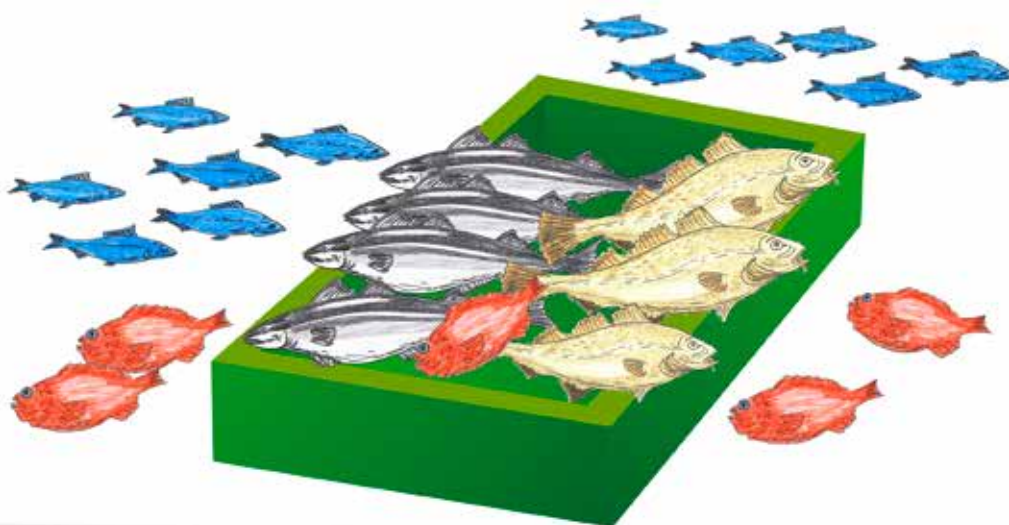
Havørna er en stor rovfugl.

Stormåsa er standfugl, men fiskemåsa er trekkfugl.

25. Gellie? Man gellie?

Hvor mange?

1. Man gellie tjiellh guvvesne? _____
2. Man gellie skaadtjh guvvesne? _____
3. Man gellie dearneh Leah guvvesne? _____
4. Man gellie ledtjeh guvvesne? _____
5. Man gellie dåaskh guvvesne? _____
6. Man gellie saejtjeh guvvesne? _____
7. Man gellie haavkh guvvesne? _____
8. Man gellie siltjeh guvvesne? _____
9. Man gellie guelieh guvvesne? _____ + _____ + _____ + _____ + _____ = _____
10. Man gellie tjelmieh guvvesne? _____ • _____ = _____

26. Skaaltjoeh

Skjell

Skaaltjoeh nommh daajrah? Tjaelieh riektes nommh linjide.

Kan du navnet på skjellene? Skriv riktig navn på linjene.

hierkienskaaltjoe

gaajhtsenskaaltjoe

bienjenskaaltjoe

sirvenskaaltjoe

snurkenskaaltjoe

govsenskaaltjoe

bovtsenskaaltjoe

gaahtoenskaaltjoe

27. Saelhtiekraesiej gaskesne

Mellom tang og tare

feavroesoeksh

kreebpege

kraabpagäetie

mearoenaestie

mearoenlähph

ståågketje

skaaltjoeh

tanglopper

skjell

sjøstjerne

kråkebolle

tangsprell

strandkrabbe

fjæremark

b) Kroessebaakoe

				1															
2							-												
3																			
				4															
5																			
				6															
7																			

1. naestie feavrosne.

2. *Trekkfugl* saemien

3. *Å ro* saemien

4. Vååjnoe goh tjengkere, maam veerman dibrehte.

5. Viermieh _____.

6. Gosse guelien tjööledh, dellie _____daarpesje.

7.

Tjoevtenjebaakoe:

29. Plåamsterh saelhtiegaedtiebealesne

Blomster ved kysten

a) Biejh sievem baakojste guvvide.

Tegn strek mellom tekst og bilde som hører sammen.

tepperot

engsoleie

turt

LAMSEHKE

JAARJA

RÖÖPSESGAJPEHTS

BOELT'AAJJAN-GÅBLOE

AAHKAKRAESIE

FÏERPENROEHTSE

ryllik

geitrans

løvetann

b) Plåamsteretjomhpe

Blomsterbukett

Tjaebpies giesiebiejje. Datne saelhtiegaedtiebealam vaadtsehtjeminie jih jijnjh plåamsterh vuajnah. Datne edtjh plåamsterh tjöönghkedh, plåamsteretjomhpem darjodh. Mah plåamsterh tjöönghkh? Tjaelieh nommide jih plåamsteretjomhpem guvvedh.

Det er en fin sommerdag og du er på tur til fjæra. På veien dit ser du masse fine blomster, og bestemmer deg for å plukke en bukett. Hvilke blomster velger du?

Skriv navn på blomstene og tegn buketten din.

c) Gievlesne Leah plåamsterh mejtje gåarede saelhtiegaedtiebealesne gaavnedh. Gellie plåamsterh datne gaavnh? Juekieh bokstaavide guktie plåamsteri nommide vuajnah.

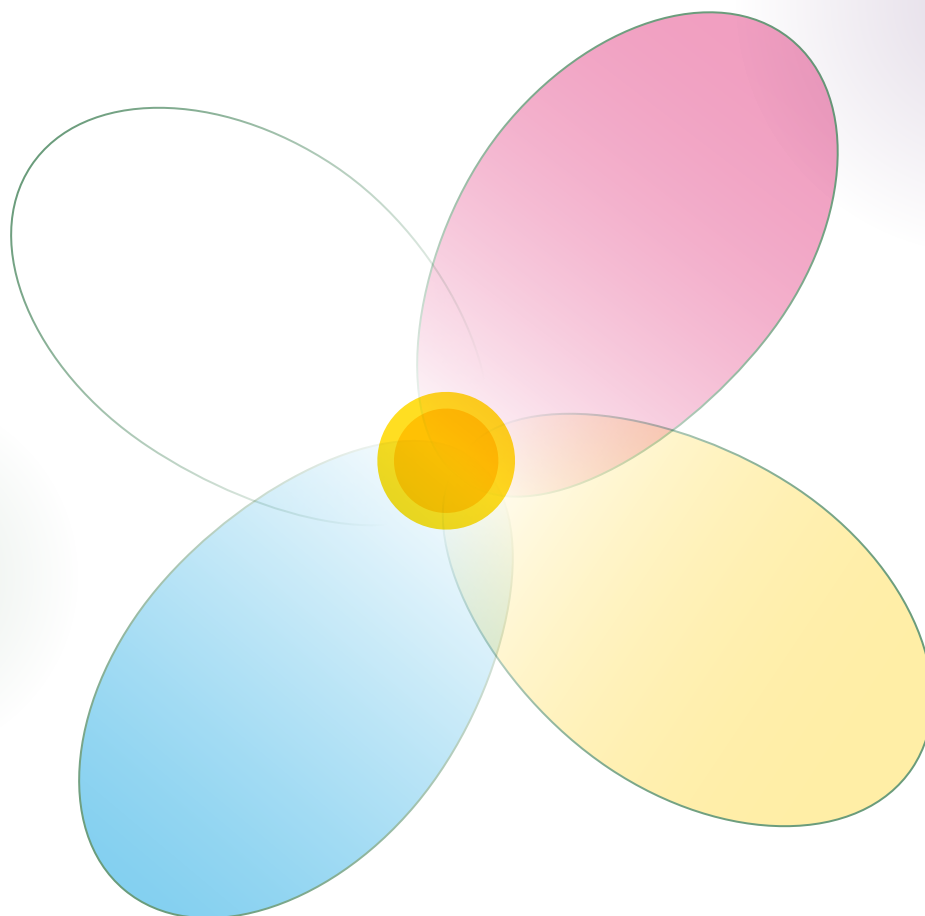
I sirkelen er det blomster som man kan finne ved kysten. Hvor mange blomster finner du? Del opp bokstavene slik at navnene kommer fram.

kræsieaahkakraesielamsehkeboelt'aajjan-gåbloejaarjajovnesåhkoe-kræsieaatjan-kræsie

d) Tjælieh baakojde mejtie riektes plåamsterelastese gaavnih.

Skriv ordene du fant i riktig kronblad.

e) Daesnie vielie sjædtoeh, badth bokstaavh eevre mådtsode ragkede. Sjeakoeh, jïh tjælieh dovne saemien jïh daaroen nommide.

Her er det noen flere planter, men bokstavene er hulter til bulter. Sett bokstavene i riktig rekkefølge, og skriv navnene på samisk og norsk.

KAAAHKRAEAHSIE _____

LAKHEMS _____

BNOAJJELT'AA-BLGÅOE _____

ÅHKJOSOVNEE-RAIEKES _____

AAJARJ _____

30. Beapmoe- j̄ih daalhkesesjædtoeh

Mat- og medisinplanter

a) Lohkh saemien tekstide j̄ih tjælieh riektes lâhkoem guvvide.

Les tekstene på samisk og skriv rett nummer til bildene.

1. **Rööpses-gajpehtsisnie** dovne a-, b- j̄ih c-vitamijnh. Aadtjehg tjöönghkesovveme lasth maahtah salaatese biejedh jallh spinaaten sæjjan biejedh. Rööpsesgajpehtsen-dohperh mah mahte rihpesamme, njaelkie voejesne bisedh. *Rööpses-gajpehts* revmatismem læjnoedahta j̄ih lyjneheke aaj gadtjeåeride.
2. **Aahkakraesne** maahtah dille - sjædtoen sæjjan biejedh, easkah rihpesamme lasth njaelkemes. Plåamsteridie maahtah daajjese biejedh gosse bådhesj̄h, dillie læjpie buerebelaakan ståarede. Hijven jovkedh löövjem aahkakraesijste jis sovhtine.
3. **Boelt'aajjan-gåblosne** lea j̄ijnje c-vitamijne. Stielhkide maahtah voessjedh jallh bisedh aspargesen sijjesne. Plåamsterijstie aaloem maahtah darjodh, j̄ih lastijste löövjem voessjedh.
4. **Fierpenroehtsem** abpe Eurovpesne gaavna. Dam saht gogkoe maahta gaavnedh. Jis tjööjjeste, dellie fierpenroehtse buerie jovkedh. Gosse tjööjjeste dellie laaje fierpenroehtseste buerie.

Gaaltje: Sara, Máret: *Luodju láhjit*. Davvi Girji 2012

b) Lohkh daaroen tekstem j̄ih tjælieh seamma lâhkoem tekstide goh guvvide.

Les tekstene på norsk, og skriv samme nummer til tekstene som til bildene.

Geitrams inneholder mye C-vitamin. Ferske stilker kan du koke eller steike i stedet for asparges. Av blomstene kan du lage saft, og av bladene kan du lage te.

Løvetann inneholder både A- B og C-vitamin. Du kan ha ferske blad i salaten, eller bruke dem i stedet for spinat. Knopper som nesten er sprunget ut, er gode å steike i smør. Løvetann kan lindre revmatisme og urinveisplager.

Ryllik kan du bruke i stedet for dill, ferske blad smaker best. Blomstene kan du ha i deigen når du baker brød, da holder brødet seg ferskt lenger. Det er bra å drikke ryllikte hvis du er forkjølet eller har influensa.

Røttene til **tepperoten** skyller og renses man godt før man legger dem til tørk. Deretter skjærer man dem i tynne strimler, og lar dem koke i vann i ca. 5 minutter. Teen kan drikkes varm eller kald. Tepperot hjelper mot magevonde.

c) Tjælieh saemien:

Skriv på samisk:

I geitrams er det mye C-vitamin.

Vi kan lage saft av geitramsblomster.

Vi kan koke te av geitramsblader.

Vi kan steike ferske geitramsstilker.

Tepperot er bra mot magevonde.

Ryllik er bra mot forkjølelse og influensa.

Vi kan lage salat av ferske løvetannblader.

Miehtjieskuvle daelie nåhkeme. Skuvlesne learohkh laavenjassigujmie barkeme, spielh spealadamme, lååvleme jïh miehtjieskuvlen bïjre soptsestalleme. Minngemes leah miehtjieskuvlen bïjre tjaaleme.

Miehtjieskuvle nåhkeme. Olmmáivaegkien skuvlen learohkh leah miehtjieskuvleaamhtesigujmie skuvlesne barkeme. Saemien tæjmojne leah laavenjassigujmie barkeme, spielh spealadamme, lååvleme jïh miehtjieskuvlen bïjre soptsestalleme. Minngemes leah miehtjieskuvlen bïjre tjaaleme. Daelie åadtjoeh göökte teksth lohkedh mejtie miehtjieskuvlen bïjre tjaaleme.

31. Lohkedh, rååresjidh jïh mubpide soptsestidh

Lese, samtale og fortelle

- a) Oktegh barkedh: Veeljh aktem dæjstie tekstijste 72.:n sæjroste 74.:den sæjrose. Lohkh tekstem eensilaakan.

Individuelt arbeid: Velg en av tekstene på side 72-74. Les den grundig.

- b) Gööktesh jïh gööktesh ektesne barkijægan: Soptsestallijidien teksten bïjre. Maam lidien lohkeme? Miehtjieskuvle daelie nåhkeme. Skuvlesne learohkh leah laavenjassigujmie barkeme.

Pararbeid: Snakk om teksten. Hva har dere lest?

Manne lohkim ...
Jeg leste at ...

Tekste soptseste ...
Teksten forteller ...

Tekste lea ... bïjre
Teksten handler om ...

- c) Dåehkiebarkoe: Soptsestidie maam lidie miehtjieskuvlesne dorjeme. Mejtie maam joem seammalaakan dorjeme goh Olmmáivaegkien skuvlen learohkh leah dorjeme?

I gruppe: Fortell og oppsummer hva dere har gjort på uteskolen/i løpet av temadagene.

Har dere gjort noe av det samme som elevene på Manndalen skole?

Miehtjieskuvle loektesne

Fierhten tjaktjen Olmmaivaegkien kuvle miehtjieskuvlesne. Daan jaepien loektesne. Mijjeh loektesne bussine jallh vïnhtsine vuelkiejibie. Miehtjieskuvlesne edtjijibie låavthgæetine åeredh, håagkodh, muerjeh tjöönghkedh, bæjjese vaagkan vaedtsedh jïh stååkedidh.

Mijjen gåetie ientjesne.

Niejth liephbieliem tseegkeme.

Smaavedaltesen learohkh byöpmedeminie.

Mijjeh giedtesne stååkedibie.

Niejte vuesehte man stöerre gueliem lea åådtjeme.

Dah guaktah lægan kreebpegem feavrosne gaavneme.

Maanah lyhkoeh miehtjieskuvlesne årrodh.

Mijjeh libie liereme sovkedh.

Mijjeh liereme guelieh tjööledh.

Mijjeh bæjjese vaagkan vaadtseme.

Niejte häägk-staavrine saelhtiegaedtiebealesne.

Häägkese lea vintse dabrenamme.

Miehtjieskuvle saelhtiegaedtiebealesne

Mov nomme Laara. Manne Olmmaivaegkien skuvlesne tjihtjedinie klaassesne vaadtsam. Mov saemiengiele mubpiengieline. Daan vâhkoen libie miehtjieskuvlesne loektesne orreme. Manne edtjem vielie miehtjieskuvlen bijre soptsestidh.

Miehtjieskuvlen voestes biejjie, måantan, tjoeverimh ryjredidh miehtjieskuvlese vuelkedh.

Dæjstan loektesse bussine vöölkimh. Gosse loektesse böötimh, dellie dâllem biejimh jih byöpmedimh. Dellie låavthgâetieh tseegkimh jih suajadahkem darjoejimh. Manne aaj hinnim lieredh sovkedh âvtelen goh bearkoejoptsem gaskebeajjan gadtsimh. Iehkeden feavrosne jih giedtesne stååkedimh. Mijjieh aaj håagk' staavrine saelhtiegaedtiebealeste håagkoejimh, mohte idtjimh naan guelieh gænnah åadtjoe.

Gaskevâhkoen mijjieh vinhtsigujmie vöölkimh siejmine gööledh. Dellie dovne dåaskh, saejtieh, jâvsoeh åadtjoejimh. Gosse gaedtiebealese böötimh, dellie lierimh guktie guelieh tjåalodh. Noereskuvlen learohkh gaskebeajjan guelieh bissin. Dan njaelkie goh! Iehkeden stååkedimh, dellie maana- jih noereskuvlen learohkh ektesne stååkedin. Dîhte iktegish luste.

Duarstan mijjieh bæjjese vaagkan veedtsimh, jiehkem vuartasjidh, mohte idtjimh hinnh eevre dahkoe. Jijnjh sirrieh byöpmedimh aarebi goh bååstede låavthgâetiej gåajkoe veedtsimh, låavth-gâetide sjeakodh. Dellie gâetide vöölkimh.

Bearjadahken minngemes biejjie miehtjieskuvlesne. Dillie miehtjieskuvlen bijre tjeelimh jih viehkiehtimh sjeakodh.

Manne åtnam miehtjieskuvlevâhkoen lustemes vâhkoen skuvlejaepeste. Manne joe bætijen miehtjieskuvlese aavodeminie.

32. Tjalemebarkoe

Skriveoppgave

Laavenjasside jñ lohkemetekstide skraejrine nuhtjh, jñ tjaelieh boelhketjem jñjtjedh miehtjieskuvlen bijre.

Bruk oppgavene og lesetekstene som inspirasjon til å skrive en tekst om egen uteskole eller temadager. Forslag til oppgaver:

Dåehkiebarkoe:

- Ektesne guvviereportasjem tjaeledh.
- Ektesne soptsesem feavroefealadimmien bijre tjaeledh.

Oktegh barkedh:

- Nuhtjh laavenjasse 18 viehkine, jñ tjaelieh soptsesem håagkomen bijre.
- Tjaelieh tekstem mearoenledtiej bijre.
- Tjaelieh soptsesem Aannan bijre. Anna edtja lieredh sovkedh.
- Veeljh guvviem jñ tjaelieh soptsesem mij sjeahta:

Oktegh barkedh:

- Tjaelieh jñjtjedh reportasjem.
- Tjaelieh soptsesem håagkomen bijre.
- Tjaelieh soptsesem neehtjen bijre.
- Göölijem göölemen bijre gihhtjedh.

33. Åvtese buektedh

Framføring

Ovtetje laavenjassen tekstst hinsætnan vuesiehtidie.

Presenter tekstene fra forrige oppgave for hverandre.

34. Njaalmeldh laavenjasse

Muntlig øving

a) Oktegh barkedh: Tjælieh gyhtjelassh miehtjieskuvlen jallh feavroen bÏjre.

Individuelt arbeid: Skriv noen spørsmål om uteskolen eller fjæra.

Vuesiehtimmie:

Mah Leah vÏnhtsesne?

Maahtah sovkedh?

b) Göktesh jÏh göktesh ektesne barkijidien.

Våaroej våaroej gÏhtjijidien jÏh vaestiedidien.

Pararbeid: Jobb sammen to og to. Spør og svar hver sin tur.

Mah
vÏnhtsesne?

Manne
maahtam.

Mejtie dijen
vÏnhtse?

Mejtie dijen
vÏnhtsesne sÏejme,
hÏegkebeerkemetråajjoe jÏh
nejpie?

Maahtah
sovkedh?

...

35. Guvvedh guvviem mij bñkedasside sjehta.

Tegn et bilde som passer til forklaringene.

BAAKOEH

aatsolen – *over*
 bealesne – *ved siden av*
 duekesne – *bak*
 girtedh – *å fly*
 gaskoeh – *i midten*
 nelnie – *på, oppå*
 ålkene – *ute*
 åvtelisnie – *foran*

Guvvesne rööpses naevstie.
Naevstien duekesne leah vijhte moerh.

Naevstien uvte staarhvoe.
Feavrosne gueliegeegke.
Naevstien bealesne gueliesijhtie¹ jñh
stoerre gierkie.

Ålkene, naevstien bealesne baernie.
Baarnien leah göökte guelieh.
Mearosne lea rööpses vñhtse.
Saeltehke naevstien aatsolen gæarta.

¹ jjiellie, guelievoektenje

Moevse naevstien nelnie.
Vñhtsesne leah göökte almetjh.
Gueliegeegkesne leah mearoenaestie,
kraabpagætie jñh kreebpege.

Johke saalhtan galka.
Johkenjaelmesne leah göökte tjiellh.
Gaedtiebealesne niejte,
gien lea häägk'-staavra.
Vñhtsen sielkestahkesne
leah saelhtiekraesieh jñh moerh.
Naevstieviedtjesne viermie gävñjan.

36. Sijie maam bööremes saelhtiegaedtiebealesne lyjhkem

Mitt favorittsted ved kysten

- a) Dov lea sijie maam bööremes saelhtiegaedtiebealesne lyjkh.
Vaestedh gyhtjelaside.

Tenk deg at du har et favorittsted ved sjøen. Svar på spørsmålene.

1. Guktie dan sijjien nomme jih gusnie dihte?

2. Guktie dahkoe båtedh?

3. Guktie eatneme debpene? Bihkedh eatnemelahtesigujmie guktie vååjnoe.

4. Magkeres ledtieh, guelieh jih sjædtoeh leah jijtjedh sijjesne vuajneme?
Soptsesth.

5. Maam datne jijtjedh sijjesne darjoeh? Soptsesth.

- b) Soptsesth jijtjedh sijjien bijre mubpide learoehkidie.

Fortell om stedet ditt til de andre elevene.

Manne provhkem håagk-
staavrine håagkodh jih ...

Manne stajnerem,
kraabpagåetiem jih ...
vuajneme.

Sijie maam bööremes
saelhtiegaedtiebealesne
lyjhkem ...

Debpene leah sååle,
prijre jih ...

Manne dohkoe bahtsem ...

37. Gåabph baakojde biejedh?

Hvor skal ordene?

Amanda lea miehtjieskuvlen bijre tjaaleme, mohte muvth baakoeh leah gaarvenamme. Maahtah viehkiehtidh?

Amanda har skrevet en tekst om uteskolen, men noen av ordene har forsvunnet ut av teksten. Kan du hjelpe ho å sette inn ordene som mangler?

Mov nomme Amanda. Manne govhtedínie Olmmáivaegkien
 skuvlesne vaadtsam. Mov lea mubpiengieline. Fierhten
 míjjieh miehtjieskuvlesne. Daan jaepien míjjieh libie
 loektesne orreme. Loekte lea Míjjieh loekten gáajkoe
 vöolkímh. voestegh tseegkímh jìh
 dállen biejímh. Dellie lierímh sovkedh, ohtsedímh.....
 jìh saelhtiegaedtiebealeste háagkoejímh. Mubpien
 saalhtan vöolkímh. veljie háagkoejímh
 jìh iehkeden vöoste dellie stáåkedímh. Dan luste hov. Gáalmeden biejjien
 tjöonghkímh ávteli goh låavthgâetiej tseagkaridie
 skælkoejímh jìh gööthsíjjiem röönjímh. Dellie vöolkímh.

biejjien

bussine

tjaktjen

guelijste

låavthgâetieh

klaassesne

saelhtiegaedtiebealesne

sirrieh

saemiengiele

gåetide

skaaltjoeh

háagkh'staavrine

38. Alfabeetemojnestimieh Alfabetgåter

- a) Tjaelieh saemien alfabeetem:
Skriv det samiske alfabetet:

A _____
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

P _____ Å
16 17 18 19 20 21 22 23 24 25

- b) Onnevielle aahka gonnoeh aajjam dävvese dåeriedamme. Dah aajjan gööles sæjjan viermieh jadtehtamme. Jis riektes bokstaavh tjaalah, dellie gaavnh magkeres guelieh Leah åådtjeme gosse saelhtiegaedtiebealese vihth båtieh.

Lillebror har vært med bestemor og bestefar på sjøen, og de har fiska på bestefars fiskeklass. Hvis du skriver riktige bokstaver, finner du ut hva slags fisk de har i båten når de kommer på land.

Onneviellen lea:

$12 + 15 + 4 + 18 + 4$

Aahkan lea:

$18 + 1 + 4 + 19 + 8 + 4$

Aajjan lea:

$20 + 21 + 17 + 8 + 4$

- c) Onneviellen lea reakedsbiejjie. Ij sijnth soptsestidh giejtie lea bööreme, mohte dej bijre mojnestimmiel dorjeme:

Lillebror har snart bursdag. Han vil ikke fortelle hvem han har invitert i selskap, men han har laget gåter om dem:

1. Dan voestes bokstaave lea A, jñh dihte aehtjien aehtjie. _____
2. Dan minngemes bokstaave lea A, jñh dihte tjidjtien åabpa. _____
3. Desnie leah gaektsie bokstaavh, jñh dihte aehtjien vielle. _____
4. Dan njealjede bokstaave lea K, jñh dihte aajkohken aehtjie. _____
5. Dan nealjede bokstaave lea K, jñh dihte aehtjien tjidjtjie. _____

6. Dan gålmede bokstaave lea J, jñh dihte jekie gonnoeh jijmien baernie. _____
7. Dan minngemes bokstaave lea E, jñh dihte aajkohken åabpa. _____

8. Dihte gåeskine provres. _____
9. Dihte tjidjtien tjidjtien tjidjtjie. _____

Maadtoeladtj

Slektninger

Måjhtah?

Husker du?

aajja, aajjese – bestefar

aahka, aahkese – bestemor

aehtjie, aahtjan – pappa

tjidjtjie, tjædtjan – mamma

åabpa, åabpese – søster

vielle, viellese – bror

tjietsie, tjeatsan – onkel, fars yngre bror

jiekie, jeakan – onkel, fars eldre bror

jyöne, jyönese – onkel, mors bror

maake, maakese – onkel, inngifta

muahra, muahrese – tante, mors yngre søster

gåeskie, gåaskan – tante, mors eldre søster

seasa, seasese – tante, fars søster

jijmie, jæjman – tante, inngifta

aajkohke, aajkoehkase – søskenbarn (uansett kjønn)

åerpele, åerpielasse – søskenbarn, kusine (jente)

vielpele, vielpielasse – søskenbarn, fetter (gutt)

- d) Gåeskie Læjsa, aajkohke Aanna jïh aajkohke Piere gaedtiebealesne tjåadtjoeminie håagkoeminie. Jis fierhtem bokstaavem bokstaavine låtnoeh mij dan bokstaaven åvtelen båata alfabeetesne, dellie gaavnh magkeres guelieh Leah håågkeme.

Tante Lise og søskenbarna Anne og Per har vært og fiska fra land. Hvis du bytter ut hver bokstav med den bokstaven som kommer FØR i alfabetet, finner du ut hva slags fisker de har fått.

Aajkohke Anne: CÖARJDM _____ håagkeme.

Aajkohke Piere: RADISHDM _____ håagkeme.

Gåeskie Læjsa: RSAAIMDQDM _____ håagkeme.

- e) Daesnie golme tjåenieh vuajnah mejtie onnevïelle reakedsbeajjan åadtjoeji, mohte giejstie dejtie åadtjeme? Jis bokstaavide sjeakoeh, dellie vaestiedassem vuajnah.

Her ser du tre gaver som lillebror fikk til bursdagen, men hvem fikk han dem av?

Hvis du skriver bokstavene i riktig rekkefølge, finner du svaret.

TJITJIED

HKJKOEAA

TJHIEAE

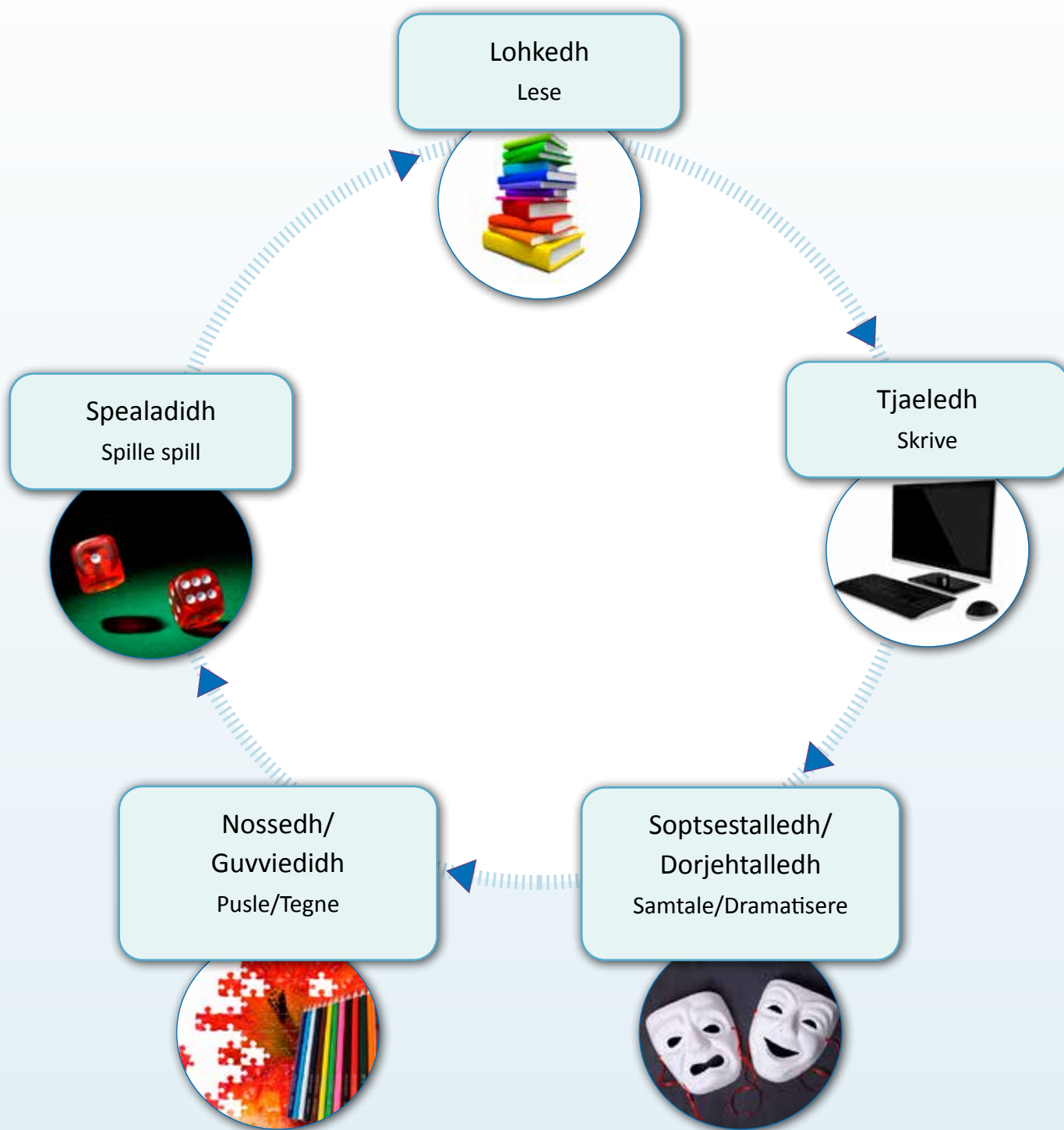
_____ håagkeborhtjem jïh håagkh vedti.

_____ hïegkebeerkemetråajjoem vedti.

_____ nejpiem vedti.

39. Stasjovnebarkoeh klaassetjiehtjelisnie

Stasjonsundervisning i klasserommet

40. Raerhkieh baakojde:

Sorter ordene:

Guelieh:

Ledtieh:

Kultuvrehistovrije:

moevse – kvejhta – sovkedh – tjööledh
tjielle – naevstie – stågketje – jávsoe – mearoenlâhph
dåaske – aarhtse – gueliesijhtie – vînhtsen sielkestahke
saejtie – tseegkedh – håagkodh – skaadtje – moevse – staajnere
håagk'klaahka – tjoelth – tjoevketâarne

Darjomh:

Åhtoeh:

41. Minngiegietjiesoptsestalleme

Oppsummeringssamtale

Vuartesjh guvviem staarhvoste mij govhtedinie sæjrosne. Maam maehtiejidie dan bijre daelie soptsestidh? Dagke maehtiejidie vielie guvviem bijre daan aejkien soptsestidh?

Se på illustrasjonen på side seks. Hva kan dere fortelle om den nå?

Kan dere fortelle mer denne gangen?

42. Minngiepryövoe

Ettertest

Båetijen sæjrosne datne laavenjassem gaavnh mij maahta datnem viehkiehtidh goerehtidh man jijnjem lea liereme. Darjoeh dle laavenjassem viehkiedirregi namhtah.

På neste side finner du en oppgave som kan hjelpe deg til å finne ut hvor mye du har lært om temaet kyst og kystkultur. Gjør oppgaven uten å bruke hjelpemidler.

Duasanvoene

MINNGIEPRYÖVOE / Ettertest

- Manne maahdam ...

Mearoenledtieh / Sjøfugler:

Mearoenguelieh / Saltvannsfisker:

Feavroen sjædtoeh / Planter i fjæra:

Skaaltjoeh / Skjell:

Eatnemenlahtesh / Naturbetegnelser:

Jeatjah feavroebaakoeh / Andre fjæraord:

Sijjenommh / Stedsnavn:

Naevstesne / I naustet:

Maam gåetiebealesne darjodh / Aktiviteter på leirplassen:

Nomme: _____

Klaasse: _____

Biejjie: _____

Sijjienommh saelhtiegaedtiebealeste jaarjelsaemienraedtesne, Nöörjesne jñh sijjienommh ubmejesaemien raedteste Sveerjesne.

Sijjienommh

Stedsnavn

Aarborte – *Hattfjelldal*

Aarborten tjielte – *Hattfjelldal kommune*

Bierjen tjielte – *Berg kommune*

Bindaelie – *Bindal (Bindal kommune)*

Brïenne – *Brønnøysund (Brønnøy kommune)*

Bådnieśádduoj – *Bettnessand*

Darffie – *Tarv*

Duasanmehkie – *Tosbotn (Brønnøy kommune)*

Duasanvoene – *Tosenfjorden (Bindal og Brønnøy kommuner i Nordland)*

Foelte – *Folla (Nærøy kommune)*

Foelte – *Follafjorden i Nærøy kommune*

Fovsen njaarke – *Fosen halvøya*

Gedtie – *Kåddis*

Gårssa – *Stornorrfors*

Herjedaelie - *Härjedal (Jämtlands län)*

Herjedaelien tjielte – *Härjedal kommune (Jämtlands län)*

Lïksjuon kommuvdna/Lïksjoen tjielte – *Lycksele kommune*

Lievangke/Leevangke – *Levanger*

Luspie – *Storuman (Storuman kommune i Västerbottens län)*

Luspien tjielte – *Storums kommun (Västerbottens län)*

Mussere – *Mosjøen (Vefsn kommune)*

Neasna – *Nesna (Nesna kommune)*

Noerhte stoerrefjovle – *Follafjorden i Nærøy kommune*

Nåavmesjenjaelmie – *Namsos*

Nåavmesjenjaelmien tjielte – *Namsos kommune*

Orrestaare – *Örnsköldsvik*

Orrestaaren tjielte – *Örnsköldsvik kommune*

Oslove – *Oslo*

Osloven voene – *Oslofjorden*

Raanenvoene – *Ranafjorden*

Siebne – *Sømna (Sømna kommune)*

Sjeltie – *Åsele (Västerbotten län)*

Sjeltien tjielte – *Åsele kommune (Västerbotten län)*

Sjædtavaellien tjielte – *Sundsvall kommune*

Snåasen tjielte – *Snåsa kommune*

Stïentje – *Steinkjer (Steinkjer kommune)*

Skïerde/Sjïeredaelie – *Stjørdal (Stjørdal kommune)*

Suorssá – *Sorsele (Västerbotten län)*

Tråante – *Trondheim (Trondheim kommune)*

Tråantenvoene – *Trondheimsfjorden*

Upmeje – *Umeå (Umeå kommune i Västerbotten län) (SørS)*

Ubmeje – *Umeå (Umeå kommune i Västerbotten län) (UmeS)*

Ubmejen kommuvdna/Upmejen tjielte – *Umeå kommune*

Ulliesuoluoj – *Holmön*

Vaapste – *Vefsn (Nordland)*

Vaaptsten tjielte – *Vefsn kommune (Nordland)*

Vaapstenvoene – *Vefsnfjorden (Nordland)*

Vávvlie – *Vapplan*

Vuedtele – *Vindeln*

Vuedtelen tjielte – *Vindeln kommune (Västerbottens län) (SørS)*

Vyöddalen kommuvdna – *Vindeln kommune (Västerbottens län) (UmeS)*

Åarjel stoerrefjovle – *Namsenfjorden (Trøndelag fylke)*

Neasna

Eatnemenlahtesh

Naturbetegnelser

aejrie, aajran – *eid*

bæjjadahke, bæjjadahkese – *høytliggende område, høydedrag, øvre del av landskap*

feavroe, feavrose – *fjære*

gaedtie, gaadtan – *strand*

gaejsie, gaajsan – *tind, høye avrundete fjell*

gierkie, gearkan – *stein*

gööles sijjie, gööles sæjjan – *fiskeplass*

jeanoe, jeanose – *stor elv, flod*

jiehkje, jeahkan – *isbre*

johke, johkese – *elv, bekk*

loekte, loektese – *bukt*

mehkie, mahkan – *bukt*

njaarke, njaarkese – *nes*

prjire, prjirese – *lavt berg ved sjøen*

sååle, såålese – *øy*

saedtiegaedtie, saedtiegaadtan – *sandstrand*

skearoe, skearose – *skjær*

skåake, skåakese – *skog*

tjåelmie, tjåalman – *sund*

tjahke, tjahkese – *fjelltopp*

vaegkie, vaagkan – *dal*

voene, voenese – *fjord*

Maam saelhtiegaedtiebealesne darjodh

Aktiviteter ved kysten

feavrosne stååkedidh – *å leke i fjæra*

gueliem voessjedh – *å koke fisk*

haampeldidh – *å padle*

håagkodh – *å fiske med stang eller handsnøre*

jadtehtidh – *å sette ut garn*

mearoenledtieh vuartasjidh – *å se på sjøfuglene*

moerh tjööngkedh – *å samle rekved*

naevstien gåajkoe vñhtsem giesedh – *å trekke båten opp i naustet*

saalhtan vñhtsem nehkiehtidh – *å skyve ut båten*

saalhtan vuelkedh – *å dra ut på sjøen*

skaaltjoeh ohtsedidh – *å lete etter skjell*

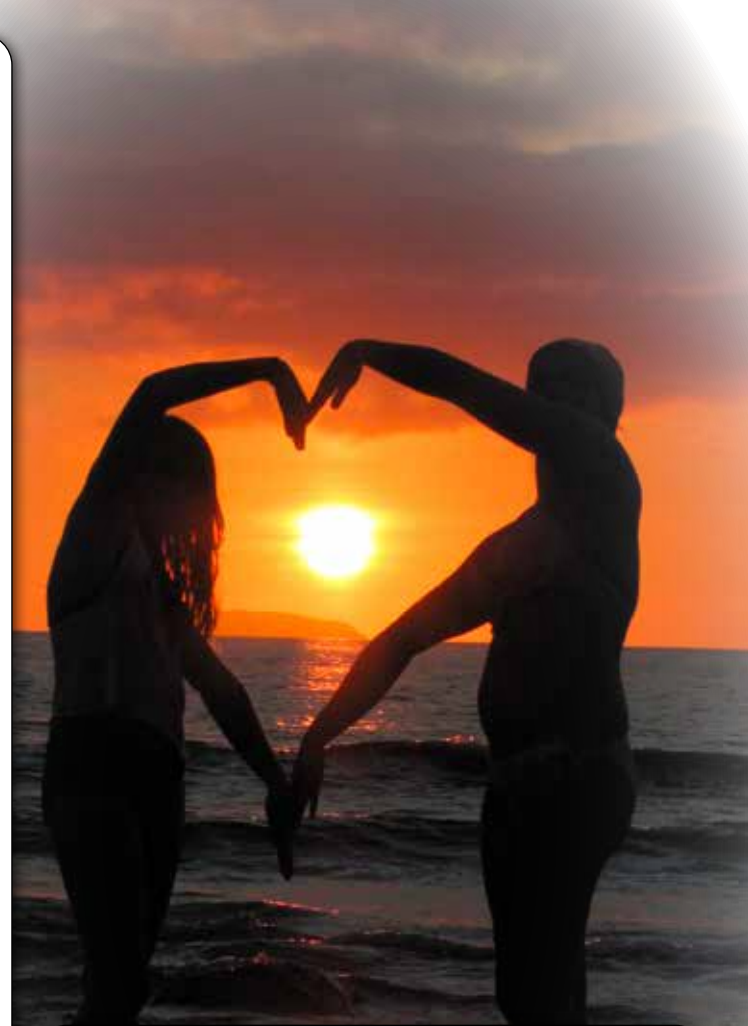
sovkedh – *å ro*

tjööledh – *å sløye en fisk, dissekere*

tjåalodh – *å sløye flere fisk*

viermieh doeredh – *dra opp (garn) for å se pm det er fisk i det*

viermieh skyhtestidh – *å bøte garn*

Maam gåetiebealesne darjodh

Arbeid på leirplassen

beapmoeh jurjiehtidh – *å lage mat*

dållebealesne – *ved bålet*

dållem biejedh – *å tenne bål, lage varme*

dållem jamhkelidh – *å slukke bålet*

goervh bissedh – *å grille pølser*

liëphbieliem tseegkedh – *å bygge gapahuk*

lihtieh bissedh – *å ta oppvasken*

låavthgåetieh tseagkodh – *å sette opp flere lavvoer*

låavthgåetiem tseegkedh – *å sette opp en lavvo*

låavthgåetien tseagkaridie skælkodh – *å ta ned lavvo*

moerh låadtodh – *å hugge ved/ klyve ved*

moerh sååkesjidh – *å sage ved*

moerh tjoehpedh – *å hugge ved*

moerh veedtjedh – *å hente ved*

prihtjegem voessjedh – *å koke kaffe*

sjeakodh – *å rydde*

stååkedidh – *å leke*

tjaetsiem veedtjedh – *å hente vann*

tjaetsiem voessjedh – *å koke vann*

voeledh – *å spikke, å smi*

Skaaltjoeh

Skjell

bienjenskaaltjoe, -skaaltjose – *purpurnegle*
bovtsenskaaltjoe, -skaaltjose – *herteskjell*
gaahtonskaaltjoe, -skaaltjose – *strandsnegle*
gaajhtenskaaltjoe, -skaaltjose – *blåskjell*
govsenskaaltjoe, -skaaltjose – *kuskjell*
hierkienskaaltjoe, -skaaltjose – *haneskjell*
sirvenskaaltjoe, -skaaltjose – *tallerkenskjell*
snurkenskaaltjoe, -skaaltjose – *sandskjell*

Mearoenguelieh

Sjøfisker

dåaske, dåaskese – *torsk*
jávsoe, jávsose/hyjse, hyjsese/kålja, káljese –
hyse
kvejajhta, kvejajttese – *kveite*
loese, loesese – *laks*
reeke, reekese – *reke*
siltie, sæltan – *sild*
saejtie, saajtan – *sei*
staajnera, staajnerasse – *steinbit*
uvrie, åvran – *uer*

Mearoenledtieh

Sjøfugler

gierkehtse, gierkehtsasse – *kongeørn*
juhtijeledtie, juhtijelaadtan – *trekkfugl*
kraeviesgaase, kraeviesgaasese – *grågås*
moevse, moevsese – *måke*
nååke, nååkese – *ærfugl*
saeltehke, saeltiehkasse – *havørn*
slotjke, slotjkese – *spove (sjøfugl)*
skaadtje, skaadtjese – *skarv*
tjeehpesdearne, tjeehpesdearnese – *terne*
tjielle, tjiellese – *tjeld*

Guelien sisnie

I fisken

mietene, mietienasse – *rogn*
njoektjeme, njoektjemasse – *tunge*
tjåelie, tjåalan – *tarmer*
sievrie, seavran – *gjelle*

Kultuvrehistovrije

Kulturhistorie

baektietjaalehtjimmie, baektietjaalehtjæmman

– *helleristning*

baaroebåarove, baaroebåaroevasse – *molo*

båeries vīnhtsh – *gamle båter*

dibrehtimmie, dibrehtæmman – *fortøyning*

dovtesgierkie, dovtesgearkan – *lunnestein/
støttestein*

feavroebuvrie, feavroebåvran – *fjærabuer*

gueliesijhtie, jiellie, guelievoektenje – *fiskehjell*

göölemedirrege, göölemedirregasse –
fiskeredskap

mearoengueliegööleme,

mearoengueliegöölemasse – *sjøfiske*

naevstie, naavstan – *naust*

pomoråesiestimmie, pomoråesiestæmman –
pomorhandel

prådtjoe, prådtjose – *kai*

staarhvoe, staarhvose – *støe*

tjoelte, tjoeltese – *påle/lunne*

tjoevketårne, tjoevketårnese – *fyr*

åesiessijjie, åesiessæjjan – *handelssted*

Göölemedirregh

Fangstredskap

gueliegeegke, gueliegeegkese – *fiskekasse*

håagke, håagkese – *krok, sluk*

håagkh'-klaahka, håagkh'-klaahkese – *klepp,
hutt*

håagkh'-staavra, håagkh'-staavrese –
fiskestang

lijne/læjna, lijnese/læjnese – *line*

nejpie, najpan – *kniv*

sieptie, seaptan – *agn*

siejme, siejmese – *handsnøre*

tjeavla, tjeavlese – *kavvel*

viermiejadtove – *garnlenke*

viermie, veerman – *garn*

Naevstesne jīh vīnhtsesne

I naustet og i båten

aajroe, ååjrese – *åre*

aavhts-gaerie, aavhts-gaaran – *ausekar*

bensijnelihtie, bensijnelæhtan – *bensinkanne*

dervie, darvan – *tjære*

hiegkebeerkemetråajjoe, -tråajjose –
redningsvest

kreebpege, kreebpegasse – *krabbe*

motovrevīnhtse, motovrevīnhtsese – *motor-
båt*

rīejhpe, rīejhpese – *tau*

tjækksa, tjækksese – *«kjeks» (liten nordlandsbåt)*

vīnhtse, vīnhtsese – *fiskebåt, sjark*

åljagaarvoeh, åljagaarvojde – *oljehyre*

Saelhtiegaedtien sjædtoeh

Planter ved kysten

aahkakraesie, aahkakraasan – ryllik, *Achillea millefolium*

aatjankraesie, aatjankraasan – tyrihjel, *Aconitum septentrionale*

boelt'aajjangåbloe, boelt'aajjangåblose – geitrams, *Epilobium angustifolium*

dursjie, dårsjan – rosenrot, *Sedum rosea*

faatnoe, faatnose – kvann, *Angelica archangelica*

fierpenroehtse, fierpenroehtsese – tepperot, *Potentilla erecta*

jaarja, jaarjese – turt, *Mulgedium alpinum*

jovnesåhkoekraesie, jovnesåhkoekraasan – mjødurt, *Filipendula ulmaria*

lamsehke, lamsehkasse – soleihov, *Caltha palustris*

saelhtienkraesie, saelhtienkraasan – tang

Jeatjah feavroenbaakoeh

Andre fjæraord

baaroe, baarose – bølge

feavroe, feavrose – fjære

fluerie, fluaran – flo

flåarodh – å flø

moere, moerese – rekved

Saelhtien juvretjh

Smådyr

faalan tjalke, faalan tjalkese – brennmanet

feavroesoekse, feavroesoeksese – fjæremark

kraabpangåetie, kraabpangåatan – kråkebolle

kraabpa, kraabpese – krabbe

mearoenaestie, mearoenaastan – sjøstjerne

mearoenlâhpe, mearoenlâhpese – tangloppe

ståågketje, ståågketjasse – tangsprell

